

NAISTE HAAL

EESTI NAISORGANISATSIOONIDE LIIDU

HAALEKANDJA

NR 6

10. mail 1927 a.

Hind 30 marka

TALLINN

Mina tarvitan ainult „EPHAG”
kosmeetika aineid.

A-S. "EPHAG"

Kõik väljamaa lõhnaõlid,
puudrid ja kosmeetika pare-
matest vabrikutest: Coty,
Piver, Houbigant
j. t. j. t. j. t.

"Ephag" Eau de Cologne triple
"Ephag" hambapastad
"Ephag" toalet-artiklid
"Ephag" kasekreem,
"Ephag" Végétal

	<p>Uudis! "JSJS" Uudis!</p> <p>"Jsis" kreem "Jsis" puuder "Jsis" seep</p>	
---	--	--

A-S. Eestimaa Apteegi ja Rohukaubanduse Ühing "EPHAG"
Harju tän. 41 TALLINNAS Narva m. 42

NAISTE HÄÄL

E. NAISSORGANISATSIOONIDE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 6

10. mail 1927

I aastakäik

Naised olgu valvel.

Välja arvatud mõnesugused erandid, on Eestis meestel ja naistel ühesugused õigused. Naised võivad samuti kui mehed valida ja valitud saada, nii riigikogusse kui omavalitsusasutustesse, võivad olla riigivanemaks, ministriteks, osakondade juhatajateks ja kõrgemateks ametnikkudeks nii riigi- kui ka eraasutustes, võivad olla koolijuhatajateks, õpetajateks, advokaatideks, arstideks, ühe sõnaga — ei ole üldse ala, kus naisel ei oleks õigus tegutseda, ehk olgu siis, et see on otsekohe tingitud tema füüsilisest jõust, nagu riigikaitse, tuletõrje j. m. s. Merinaised ja naispolitsei on aga mujal riikides juba olemas ja ka meil ei puudu oma naismaleva.

See kõik on naisele lubatud põhiseaduse poolt, kes siin ei tee vahet mees- ja naiskodaniku vahel. Kuid sellest üksi ei ole veel küll, et see on lubatud. Teine küsimus, kuidas on see teostatav, sest suurel määral on see esialgul jäänud ainult paberile.

Eks me tea, et meil riigikogus ei ole ühtegi naist, samuti ei tunne ajalugu juhust, et Eesti vabariigi minister oleks olnud naine. Kommunistidele nende lühikesest valitsemisajast 1917/18. aastal jääb see au, et nad andsid haridusministri koha naisele — Elsa Lell'ele.

Ei ministriabisid, ei osakondade juhatajaid, ei koolinõunikke, üldse peaaegu ühtegi kõrgeamat ametnikku ei ole naissoost.

Samuti on lood pankades, ühistegeelistes asutustes, eraettevõtetes, kus naised pea ilma erandita teevad musta, tänamata tööd, kuna vähegi iseseisvamatel, juhtivatel kohtadel on tingimata mees, küsimata sellest, kas ta igakord rohkem vastab oma ametile, kui tema käsualune naine.

Miks see on nii?

Mehed muidugi vastavad sellele küsimusele järelemõtlematult ja vääramatult: pange

endid maksma, tehke midagi, näidake, et väärite vastutavat kohta.

Teadagi on neis väidetes paljugi tõtt, sest osa, võib olla suurem osa naised ei ole harjunud oma tööd võtma tõsiselt. Paljudel naistel puudub töö juures iseteadvus, auahnus, tahetakse võistelda mitte oma ametis või töös, vaid muudel aladel, vaadatakse töö kui ajutise möödamineva pahe peale ja jäädakse ise healmeel hooletult tahaplaanile.

Need vaated kaovad aga ajajooksul, kui mitte kasvatusel, siis elu ise sunnib neid muutma, sest iga aastaga suureneb töötavate naiste hulk ja möödaminevast pahest saab ajajooksul harilik nähtus.

Palju tõsisemalt tuleb aga arvestada sellega, et mees ei anna võimalust naisele näidata, et ta väärib vastutavat kohta. Mees ja naine seisavad siin üksteise vastas kui kaks venelast, kui kaks vastast, kes üksteise eest tahavad ära võtta pala. See on täiesti arusaadav enesehoiu instinkt, mis ei lase mehel jagada naiselega, sest kuni siiaajani on kõik kõrged kohad mehe käes ja talle paistab see olevat loomulik, et need tema ainuomanduseks peavad jääma. Ja kuni siiaajani on jagaja olnud mees. Mis ime siis, kui jäädes musta, mehaanilise töö juurde, naisel paljudel puhkudel ei ole huvigi oma töö vastu, ei tahtmist ega võimalust näidata, et ta midagi võib.

Eks ole meil teada lugemata hulk juhuseid, kus naine mehega võisteldes on pidanud taganema.

Meie teame, kuidas seatakse kokku kandidaatide nimekirju riigikogusse või omavalitsusasutusse. Ettepanud naiskandidaat hääletatakse lihtsalt maha, kuna tihti esimestele kohtadele kogenud ja töökate naiste asemele

selle tõttu pääsevad kogemusteta ja ka teadmisteta noormehed.

Edasi teame juhtumusi, kus pangaasutustes töötavad aastate viisi naised, kellel on laialised teadmised oma erialal ja kellega arvestavad panga kliendid, kuid ometi ei tule kellelgi meelde niisugust naist valida panga juhatusse, kuigi ehk raskusi sünnitab kohase mehe leidmine, ja kuigi ehk lõpuks uus juhatusse valitud mees selle naise käest peab õppima, enne kui ta jõuab asja kurssi.

Kui võrratu palju raskem kui mehel on näit. naisel end panna maksma klientide, äritegelaste, publiku silmas ükskõik missugusel kohal, kui palju ei pea ta kulutama energiat, enne kui teda hakatakse kohtlema töö ja asjaajamise juures kui meesväärilist, kui meest. Amet- või äriasutusse sisseastuja, kes ise enamatel juhtumistel on mees, pöörab ikka esimesena mehe poole ja kaasametnik-mees etendab tihti heameelset kaasametniku-naise eestkostja osa, nii palju kui see tal võimalik, surudes sellega teist tahaplaanile, nii öelda tühistades.

Ikka ja alati peab sellepärast naine olema valvel oma huvide eest. Ta ei tohi loiult pealt vaatama jääda, kuidas teda jäetakse kõrvale, ei tohi lubada, et temale tekivad eestkostjad töö juures. Kuid naine peab ühtlasi ka püüdma

tööd teha, nagu need kõige paremad, sest ainult siis võib ta nõuda, et tal lastaks asuda kohale, kus ta rohkem õigustatud olema kui mõni mees, ainult siis võib ta nõuda, et talle maksetaks tasu töö väärtuse ja mitte mõne muu mõõdupuu järele.

Naine peab ise kõigepealt olema teadlik selles, et ta, töötades väljaspool kodu, kannab õieti mitmekordset koormat, hoolitsedes peale ameti veel majapidamise ja laste eest, kuna tasu töö eest enamatel juhtumistel maksetakse musta töö normi järele.

Kohaste teadmiste ja kohaste võimetele ka vastav koht, vastav amet, olgu see või naine. Ei ole meil kaugelki enam seda jumalameelepäralist kommet, et perekonna toitja ikka ja alati on mees, mille tõttu naine võib leppida vähega. Nüüd on see paljudel juhtumistel just ümberpöörduvalt — kas ei peaks naine niisugusel korral ka saama koha, mis tal võimaldab oma ülesannet täita?

Mees peab siin osa oma käest ära andma, peab naisega jagama. Kuid ta ei taha seda teha ja sellepärast tuleb temaga pidada rasket võitlust iga sammuga peal.

Ikka mõtelda selle peale, seda kunagi unustada — juba see on suur samm edas.

Lilli Ibrus.

Mõtteid koolitöö lõpu lähenemisel.

Suure lähenemisega läheneb ka õppetöö lõpp koolides. Hulk noori, nii poisid kui tütarlapse, valguvad rõõmsa, heleda suve meetmiseks üle maa laiali. Nende noorte hulgas on ka sadanded, kes lõputunnistused läes, küpsetena ellu astuma peavad. Mõtlen meie keffkoolide lõpetajaid. Ja neid ei ole vähe. Kui paljule neist noortest, samuti nende vanemaile ei ferri küsimus: mis edasi? Sahekdada seda küsimust ei olegi igatõrd nii terge. Igaüks, kel vähegi kottupuutumist ärieluga, teab, kui raske, eriti praeguse kitsikuse ajal, teenistust leida. Meie ametiajutused kui ka eraajutused on otse üle ujutatud igasugustest kohaotsijate palwefirjust. On sagedased juhused, kus mingi koha wabanemise korral kümmed kandidaadid otse üleöö kerkitwad. Eriti raske on praegu koha leidmine keffkooli lõpetajatele kase tähtsa teguri tõttu, ja nimelt:

1) ülikooli lõpetajate arw suureneb aasta-aastalt, luues kowa konkurentsi keffkooli haridusega iktuile. Pealegi annab meie keffkool pea ainult üldhariduse, kuna ülikool juba omi kaswanditte ühel või teisel alal spetsialiseerib, vähemalt teoreetiliselt; 2) teame meie, et praegusel ajal riigiasutustes, samuti ka paljudes erateetwõtteis juured koondamised, sellega ühes ka paratamatud lüripimised ja ametnikkude wallandamised päewafortal on. Need wallandatud ametnikud moodustawad nõndanimetatud ametnikkude referwi, kust siis

tarbekorral asutusel kas alalisi ehk ajutisi töböjunde jaada woiwad. Pealegi on referwis olewal ametnikul juba teatud wilumus ja ostus, mida warste keffkoolilõpetaja alles omandama peab. Mii näeme, et kohaajamine wäga raske on. Onnestub aga mõnel teenistust leida, siis on see wäga wäike koha, kas äri õpipoisi või mingi wäikese kantseleiametniku näol. Eriti raske, otse wäljapääsematu, on tütarlapse seisukord. Kui juba meesböjude omawaheline woihtlus suur ja äge on, siis ei pääse naisböjude, kelle töböjodu nii kui nii harjutud on alahindama, tihti üldse mitte woihtlusele, waid teda heidetakse ainult sellepärast kõrwale, et ta n a i n e on. Oleme nii kaugel, et meie keffkooli haridusega preiktsid majateenijatena, lapsehoiidjatena, ettekandjatena restoraanides näeme. Mimetatud alad ei ole alawäärtuslikud, kaugelki mitte, kuid oleme liig waene rahwas selleks, et kallist aega ja raha wälja anda pikaaegsele õppimisele, mille tulemus on kas majateenija ehk naiskelner. Öigem oleks, kui peale sunbusliku algkooli lõpetamist tütarlapsele, kel selleks tahtmist ja kalduwust, wõimalus oleks majateenijate kooli astumiseks. Sarnases koolis oleks õppimine muidugi lühitene, rajatud praktilistele teadmistele. Rahjuts puudub meil Gesticis jarnane õppeajutus. Siin oleks meie naisorganisaafioonidel ülesanne kaalumisele wõtta kooli ajutamise küsimus. Iga algus on raske, see on

wana töde. Kuid teame, millise ülbise poolehõtu ja elawa osawõtu oaks on saanud meie majapidamise kursused, mis ei peaks siis usaldust leidma majateenijate kool? Sarnases koolis leiaksid käsitlust peale toiduvalmistamise veel tubade korrashoid, lastehoid jne. Teenistust leiaksid kooli lõpetajad kindlasti, sest igaüks usaldab parema meelega teadjat, õppinud tödlit, samuti leiab tema töö väärtisemat hindamist, kui õppimata tödlise oma. See lähneb ikka keerulisemaks, ikka enam nõutakse just praktilist teadmist ja oskust, ja juba mitte mõnel üksikul alal, vaid kõigil aladel. — Ka noored ise ja nende wanemad peaksid praktilisemalt elu kästama. Juba lapse keskooli saatmisel peaks wanemad tõsiselt kaaluma tulewast noore kutseala, eriti siis, kui puudub võimalus keskoolist ülikooli edasi minna. Jga noor peaks oma kalduwustele wastawa kutse omandama, siis ei tarwitse olla nii wäga ärarip-pum iga sugustest koondamistest, ei tarwitse ka hulga-

list konkurentsi wite-kauetuhandelise koha saamise juures karta. Eriti peaksid hoiduma maalapsed linna nii kui nii wiletsatesse oludesse walgumistest. On möödnud jäänawalt ajad, kus linnaelu kerget tööleidmist ja äraelamist igaühele, kes aga soowis, pakkuda wõis. Praegusel ajal annab end haritud jõudude üliproduktioon eriti linnas tunda. Linnas töö leidmine on raske ja wähetasutaw. Seepärast ärgu püüdku wane-mad, kes maal elawad, omi lapsi linna kantseleidesse ja kontoritesse wiletsa näljapalga ja sageli halbadesse terwishoidlistesse tingimustesse asetada, waid jätku neid maa terwemasse õhkkonda, kaswatahes armastust ja huwi maaelu wastu. Meil on tütarlaste majapidamiskooli ja -kursusi, samuti põllutöökoole, kus noor põllumees end harida wõib. Oks lõpmatu kahju noortest, kes linnas asjatult energiat, aega ja terwist raiskawad, kuna isatalu wõõra, palgalise tööjõuga läbi ajama peab.

Hella Matto.

Naiskirjanik Elisabet Aspe.

Ajad mööduwad. Esiplaanile on kerkinud kirjan-duspõlul nooremad tegelased.

Wanemad on awalikus elus jäänud enam warju. Kuid meie kirjanidust on rikastanud just ka wanema põlwe kirjanikud, mis põhjustanud austuse nende wastu.

Weel enam austust peaksite pühendama meie nais-tegelaste, naiskirjanikele. Üks warasemaist on jutukir-janik *Elisabeth Aspe*. Ta on pärit ärklast Gesti perekonnast, sündinud Pärnus, kaswanud rahwaslikus waimus, mille kaasa toonud kirjaniku isa Gametja koo-likst Abram Holteri õpetuswiljana. Kirjanik on armas-tanud oma rahwast, ehkki ümbruses walitses kadaka-fakslus, sest rahwas nimetab Wana-Pärnut otse „kada-fakülats.“

Juba warakult algab Elisabeth Aspe kirjanidus-likku tegevust, kaasa töötades tollaegsele ajalehile, awaldades tõlkeid ja kirjutades jutte. Ta toodangub on meile tuntud kirjanidusajaloos, waimukalt ja osa-walt kirjutatuina. Kirjanik on nii mitmeski jutus käsi-tanud peategelaseks nait. Ta on püüdnud iseloo-mustada ja kujuka pildi anda tollaegsest naitest. Ta naitstüübid on enamasti waike, aatelse ja tagasihoid-liku iseloomuga, südamlikud ja ohwimeelsed, ülbiselt eestuju inimesed. Seefuguseid wõiks nimetada Elisa-beth Aspe jutus „Rasuõde Anni“, „Ennojaare Anis“, „Lgat, waestlast Juulat jutus „Nälameerul“ jne.

E. Aspe on oma juttude peatnaks walinud Pärnu ja selle ümbrustonna elu, mis tingitud sellest, et kir-janik on alaliselt elanud Pärnus, oma kodukohas, kuna laiem maailm tundmatu. Weel praegugi loeb ta selle puuduseks. Waatamata sellele, on siiski Elisa-beth Aspe tabawalt suutnud kirjeldada ja loomutruult joonistada otstmatult ja lihtsalt ta juttudes esnewaid tüüpe. See on küllalt põhjustanud lugeda E. Aspet andetamaks naiskirjanikuks, kes nüüd päewi meedab

oma sünnipaigas Wana-Pärnus, majakeses, mis asub merikaldal, piiratud aiaft. Siin mäletab Elisabeth Aspe möödnud päewi. Uwaldame siinkohal kirjaniku lahtel loal ta read minewiku mälestustist. E. Kask.

Mälestusi.

Kui ahmatleba wanu oma mälestuste salwe awama, ja ammu möödnud nooruspäewi waatlema ning praegustega wõrdlema, siis lähneb neil süda soojaks, hakkawad filmad järema, ja tunnustawad wist kõik

Elisabet Aspe.

ühel juul, et nüüdne mureline ja närwiline aeg kunagi endiste ilujate ja helgete päewadega wõistelda ei suuda.

Noorpõlweel oli päike kindlasti püstitamalt ja hül-gawamalt walgust jaganud. Kewaded olid kilerikka-mad ja suwed soojemad ja armsamad olnud. Sügisel

wift kunagi nii palju pori polnud, ja talwel alati hea saanitee.

Kõik elu oli küll lihtsam ja tõhjem, sest siis me ju alles olime päris wähetähendaw maarahwas, kellel awalikus elus niisama wähe ütlemit oli, kui wael „manulisel“ talu rehetoas. Tööd pidi küll tegema, aga kaasa otustada ei lubatud. Kuid meeled olid kindlasti tundelikumad ja wastuwõttikumad, kui seda nüüdsest põlwest ujume. Millist uhkust ja rõõmu tekitab see hinges ja misuguse ülendawa waimustusega see wastu wõeti, kui midagi head kuulda oli mõnest eestimehest, kes kõigi takistuste ja raskuste kiuiste ometi kõrgemale jõudnud ja haritud rahwa sekka tõusnud. Mäletan, misuguse uhkuse ja hardusega isa eesti eestimehest kõrgemale jõudnud meestest meile, lastele, juustas, nagu Karell, Hirsch, Fählmann, Kreuzwald ja iseäralise waimustusega dr. Kurt'ist, keda ta eestimehel eesti laulupeol täies isiklikult tundma ja austama õppinud. Ja hiljem, kui ise juba eesti ajalehti lugeline, misugune waimustus Eesti Kirjameeste Seltsi, Eesti Meesandri kooli, eesti laulupidude ja kõigi eesti ettemõtete wastu hinge mühama pani. Kuis me eesti muusikas ja eesti luules ilustsime, ja jõudu mööda kaasa katsustime teha. Minult oli liig wähe juhuft enast atwaldada. Elamine kõigist nii kaugele ja ei olnud

peale oma perekonna ühtegi kaajatundwat tuttawat. Oli alles täis jaksaaeg, ja Pärnus, mis ses suhtes kaua pöubne pind olnud, wift ühtegi edenenu eestimeelset perekonda. Kool oli täis jaksateelne ja -meelne, ja kuigi mõni eesti tütarlaps jaksate tütarde seas wiktus, ei julenud ega ojanud ta kunagi omapärasust näidata. Saksa kool tegi nad paratamata jakslasteks, kui kodust tugewat wastumõju ei olnud. Minul ta õnneks ei puudunud. Sellepärast ei saanud ma oma rahwast wõõrduda, ja on mul „ärkamise“ ajast nii armsad mälestused, mis praegu weel üdame soojaks teewad.

Uga weel enam rõõmu teeb see ilus aeg, mis nüüd Eesti on esle kerkinud. Meie iseiswaks rahwaks saanud, ja ei tarwitse enam wõõra waimu ja wõimu all oma elu korraldada. Meie praegu sirgumal noorsool on sootu awaramad arenemismõimalused. Et ole enam waja teiste rahwuste warjul ja tihtigi haridusandjate wastuseisu kiustege oma haridust korjata. Wabalt wõib ta oma ilusas emakeeles õppida ja areneda ja omal maal haritud inimesena töötada.

See on saamatus, mida wanad omale unesti ei julenud ette kujutada, ja see peaks neid kohustama endid weel tulifemalt oma maa ja sugurahwa armastusele pühendama, kui wanad seda oma piiratud oludes juutfid.

Elisabet Aspe.

Rahwasteliidu poliitiline tegevus.

Wimases kirjutuses peatusin weidi pikemalt Rahwasteliidu lepingu juures. Liidu orgaanides on täiskogu, juhatus, ehk nagu ta meil üldiselt tuntud, nõukogu ja sekretariaat. Seitsemendal täiskogu koosolekul laiendati nõukogu, jättes alaliste liikmete arwu endisels, Briti Itaalia, Jaapan, Prantsusmaa ja Saksamaa. Mitmealaliste liikmete arwu tõsteti kuuest üheksa peale ja kolm nende hulgast on täiskogu eriotse põhjal tagasiwalitawad. 16. sept. 1926 a. alates kuuluvad nõukogusse: Belgia, Hiina, Hollandi, Kolumbia, Poola, Rumeenia, Salvador, Tšehhi ja Tšhiili. Neist on Poola tagasiwalitaw. Ma nimetan seda koosseisu sellepärast, et meie ajakirjandus jagedasti lihidalt Rahwasteliidu nõukogu tegevust puudutab ja meie lugejad omale seda asutust siis kergemini suudawad ette kujutada.

Ujume Rahwasteliidu poliitilise tegevuse waatlemisele. Terme Rahwasteliidu poliitiline tegevus põhjeneb Rahwasteliidu lepingul, mis talle õiguse annab rahwuswaheliste tilide puhul wahete jagada ja neid rahu huwides lahendada, kui jarnate palwega tema poole pöwratakse. Wiiks liiga kaugele, kui hakkaks kõike illes lugema, mis seitseme aasta jooksul sel alal ära tehtud. Piilian mõne ilfikku küsimuse najal näidata, kuidas Rahwasteliid tililikumuste puhkudel talitab. Selleks walin koge esimese suurema poliitilise konflikt, mis Rahwasteliidu ette kanti, nimelt *U l a n d i* ja *a r t e* kuulumuse küsimuse, mis wahest seda huwitawam, et ta puudutab meie hõimriiki Soomet.

Alandi saared ajumad Soome ja Rootsi wahel ja neil on nende ajalokha tõttu suur strateegiline tähtsus. Saarte rootslased, arwu poolest 26.000, erinewad Soome mannermaa rootslastest ja peawad ennast erigrupiks rootslaste peres. Need saared kuulustd enne sõda Soomele. Kui Soome iseiswaks riigiks sai, awaldasid Alandi saarte elanikud soowi Rootsiaga ühineda. Rootsi walitus ja awalik arwamine oli sellega kõigiti nõus, seda enam, et kahtlus tekkis, kas jääb weel jõusse Pariisi leping a. 1856, mis teelas Alandi saari tarwitamast toetuspunktinga sõjas. Rootsi-Soome segakomisjoni jäwelkwalwel lammutati küll sõja ajal ehitatud kindlused, kuid üldiselt walitses selgusetus. Liikumine saartel algas juba a. 1917 ja kaswas järjest. Saadeti märgukirju Soome senatile, Rootsi kuningale, Saksa keisrile ja 1918 a. Ameerika Ühisriikide presidendile, samuti Prantsuse ja Inglise walitajatele. Saarlased nõudsid ühtnemist Rootsiaga ajaloolistel, majanduslistel ja rahwuslistel põhjustel ja enese määramise õiguse põhjal.

Märtsikuul 1918 tegi Soome walitus teatavaks oma kawatse saartele autonoomiat anda. Sama aasta juwel kindlustati uues põhiseaduses wahemusrahwuste õigused. Maikuul 1920 anti wälja saarte autonoomia seadus. Saarlased aga jatkasid oma wõitlust endise wiisadusega. Soome walitus asus koge algusel seisukohal, et Soome iliwõim Alandi saarte üle on wäljaspool kahtlust, et ta nõus on ainult selle üle läbi rääkima, kuidas saari tõhifelt

neutraliseerida. Wahelford läks aina teravamaks. Juunikuul 1920 jõitjid Soome walitjuse liikmed jaartele, et uut autonoomia jeadust jeketada ja tema wastuwõtmist elanikkude poolt kiirustada, kuud wiimased keeldujid kõige kindlamini jeda tegemast. Järgmijel päewal wangistati kaks lahfuldõmijse liikumijse juhti, jeda jüüdistati riigi äraandmijes, ja toodi sõjawäge jaartele. Rootji walitjusus protesteeris, jest wangistatud isikud ei olewat tabatud kriminaal-jüütegude pealt ja sõjawäge maale toomine ärritawat rootslaste tuundeid. Soome walitjusus wastas, et need olewat sijepoliitilijed küsimujed, mis puutuwad ainult Soomesje. Rootji jaadit lahkus Helsingift ja tema ajemele ei määratud uut.

Sel kriitilijel filmapilgul tarwitas lord Curzon, Inglijse peaminister, digust, mis ette nähtud Rahwasteliidu lepingus punkt 11, ja juhtis Rahwasteliidu nõutogu täheletanu Alalandi jaarte küsimujele, mis ähwardab jegada head läbijaamist rahwaste wahel, millest ripub rahu. Inglijse walitjusus teatas ühtlasi Soome ja Rootji walitjustele, et ta kawatseb jarnaft jammu astuda.

Järgmijest Rahwasteliidu nõutogu koosolekust Londenis, 9.—12. juulini, wõtjid oja Soome Pariiji jaadit M. Enckell ja Rootji peaminister M. Branting. Mõlemale anti, kuna nende asi arutusele tuli, liikme digujed. Mõlemad pooled jeketajid oma seijukohtad, Soome walitjuse nõusolekul kuulati ka jaarte esitajate arwamist. Soome esitaja tõendas, et Alalandi jaared on geograafilijelt ja ajaloolijelt Soome riigioja, et nende elanikud on Soome wähemusrahwujse, rootslaste, kild, et Soome ülewõim tema jaarte üle wäljaspool kahtlust ja et nad jelle-

pärast rahwahääletust lahfuldõmijsejehiga lubada ei wõi, kuna Soome wabariik jelle all sõjalijelt ja majanduslijelt tõsijelt kannataks. Saarte elanikkude rahwuslijed huwid on igatpidi kindlustatud. Küsimujse sõjalist küllge jaab korraldada, jaari era-pooletus kuulutades. Lõpuks deklareeris Soome esitaja, et Soome walitjusus jeda külliküsimust Soome sijemijeks asjaks peab, oma wähemusrahwujse huwide kaitje küsimujeks ja et küll Rootjiga on tõusnud asja pärast, mis rahwuswahelijse digujse põhjal kuulub ainultki Soome kodujesje jeadusandlujesje.

Rootji esitaja arwates on seijuford wäga tõijne ja kui sõjawäge ära ei kutsuta, wõib ijegi kokkupõrget odada. Rootji ei saa kuidagi seijukohtaga leppida, et Rahwasteliit siin kompetentne ei olewat külliküsimust lahendama, jeda tunnistades Soome sijemijeks asjaks. Rootji kawatseb kindlasti lõpetada käärimist oma piiri lähedal, olgu küll, et tal maade-ahnitsemijse plaane ei ole. Rootji joomiks, et Rahwasteliit kõil abinõud tarwitusele wõtaks, et küll ära hoida ja asja aalandlaste huwide ja rahwuswahelijse rahu alahoidmijse kohajelt lahendada. Rootji walitjusus palub jaarlastel lubada rahwahääletuse teel jelgitada, kas nad edaspidi jooiwad Soome alla jääda, wõi Rootjiga ühineda. Enesemäärämijedigus on tunnustatud rahulepingutes, tema põhjal on ka Soome ije wabadujse jaanud. Rootjil olewat sõjalijelt ja majanduslijelt juurem digus jaarte peale. Rootji walitjusus ei pea oma seijukohta lõpustikuks, ta nõuab ainult, et küll lahendamijel jaarte elanikkude huwid tõsijelt arwesse wõetakse.

Oli üles tõstetud kompetentij küsimus, jeda tuli eestkätt lahendada. Maline rahwuswaheline kohus

Vargamäe Krõõt.

Vargamäe Krõõda saatusest ja elust peaksid kõik naised olema huvitatud, lugedes A. H. Tammsaare romaani „Tõde ja Oigus.“

Paljudele naistele peaks Vargamäe Krõõt tunduma hoopis lähedase tuttavana; nad peaksid leidma, et Vargamäe Krõõda saatusel on palju ühist nende oma saatusega. Arvan, mitmel peaks olema tundmus, et kirjanik on tema enese eluga tuttav olnud, on temast enesest jutustanud, on teadnud tema elumuresid, tema töörasekusi ja tema kannatusi, on soojalt kõigest tema elust osa võtnud.

Vargamäe Krõõda saatus naisena ei ole sugugi eriline, ta on hoopis tavaline; seda võib nimetada koguni õnneliku naise saatuseks, kes läinud mehele sellele, kelle poole süda kiskus, kes töötas ja rühmeldas mehega üksmeelsuses ja sobiwuses.

Aga ometi seisib Krõõt sagedasti kuski ja nuttis. Esimene kord nuttis „emalt saadud kirstu najal“, nagu „oleks lootnud sealt emalikku õrnust ja tröösti.“ See oli olnud siis, kui mees Andres talle ägeduse tuhinas esimese etteheite teinud, et ta ei oskawat rukkikoormatki teha, siis kui Krõõt kandis esimest last rinna all.

Esimene kord tuli veel mees lepitama, aga järgnevatel kordadel ei tulnud Andres enam lepitama. Andrest vihastasid ja härmistasid need naise alalised pisarad; ta oleks meelsamini soovinud naist näha rõõmsana ja laulvana, aga Vargamäe soodes ja rabades ei osanud Krõõt enam laulda. Vargamäe soodesse ja rabadesse jäi laul nagu kurku kinni. Krõõda laul oli helisenud tema oma kodu laanes, seal, kust ta toodi siia Vargamäele, milline koht tundus talle esimest korda noorikuna sõites, sedavõrd võõrana ja võikana, et tal oli valus, et tema kaasavara hobune — noor tuline mära „seda paika nii ruttu koduna tundis.“ Mära oli Andresega paar korda enne juba Vargamäe käinud ja käänas ise Vargamäe teele, säärasele teele, mis „murrab vankri ja hobuse jalad.“ Sõna „kodu“ Vargamäe vastu jäi Krõõda „kurku kinni“, noore naise süda „kiskus valusalt rinnas kokku.“ Alguses oli tal seal wõhivõõras kohas ainult kaks vana tuttavat, tema kaasavara lehm Maasik, kes oma kuivamaa raske kehaga wajus sageli sohu ja tema kaasavara mära. Mees Andres oli veel võõras.

„Miks sa just selle koha ostsid“ — küsis ta mehelt. „Küll me siin kahekesi sinuga päewi saame näha.“

„Päewi saab waene inimene igalpool näha.“

ei olnud veel ellu kutjutud, jellepärast otjustati, poolte nõusolekul, ajutada kolmeliikmeline nõuandemajuriidide komisjon, mis maksaks kiireks forras 1) kas Alalandi jaarte küsimus on Soome sijemine asi, 2) misjuguved rahvusvahelised kohustused on praegu maksmas, mis puutub Alalandi jaarte demilitariseerimisje.

Komisjon tutvunes materjaliga, kuuldas poolde üle ja jõudis järgmisele otjustele: 1) komisjon ei tungi Soome juweräniteedi õigusje, kuid arwab, et küsimus oma iseloomu poolest kuulub Rahvasteliidu kompetentse, 2) 1856 a. rahuleping, mis puutub Alalandi jaarte demilitariseerimisje, on veel jõus. Komisjoni aruande põhjal tunnustas Rahvasteliidu nõukogu ennast kompetentseks jeda tüliküsimust lahendamata ja otjustas jaata uurimiskomisjoni koha peale. See uurimiskomisjon ejetas põhjaliku aruande, walguatades terwet küsimust ajaloolisest, majanduslisest ja poliitilisest seisukohast, tema arwates on Soome juweräniteedi õigus Alalandi jaarte üle mawuawaldemata, juriidiliselt on nad praegu Soome oja. Selle aruande põhjal ja weel kord üle kuulates pooli, otjustas Rahvasteliidu nõukogu: tuleb tunnustada Soome juweräniteedi õigust jaarte üle, kuid rootslaste rahvuslisi erihuwisid tuleb kindlustada. Jõuti kokkuleppele garantiide asjus. Nõukogu ülesandel katjus Rahvasteliidu peasekretär oktoobrikul 1921 a. kümme riigi ejetajaid konwewentse. Sellest konwewentsest wõttis ka Gesti oja. Siin töötati wälja ükifikasjaline leping, kus tunnustatakse Alalandi jaari erapooletuteks rahu ja jöja ajal, maal, merel ja õhus. Kui peaks tekkima aruwoomatusi, siis jääb Rahvasteliidu nõukogul õigus

wahela jögada. See leping astus jõusse 6. aprillil 1922 aastal.

Sarnane on Rahvasteliidu tee tüliidid lahendamata, mis muidu jöda wälja kutjuts: küsimust tüikülgjelt uurida, pooli ühisele nõupidamisele kutjuda, lahendusettepanefuid teha, kuni kokkulepe jaawutatud. Suur on tüliküsimuste arw, mis jeitsme aasta jooksul lahendatud. Praegusel filmapilgul hoiab meeli ärewil tüige rohtem Hiina iseseiswuse wõitlus. Nii mitmelt poolt on juba joowi awaldatud ka jeda küsimust Rahvasteliidu lahendada anda, kuid weel ei leidu riiki, kes küsimuse nõukogu ette wiiks, kuid loodame, et jee peagi jünnib, jest jühiks on ja jääb tüliidid lahendada mitte jöja abil, waid wahelõhtu teel.

Rahvuswaheline Naisliit pühendab järjest rohtem tähelepanu Rahvasteliidule. Kadugu jöjad ja walitsjega rahu maa peal, on naisorganisatjioonide hüüdjönaks. Nüesolewal aastal, jünnikuul, peatakse Genfis Rahvuswahelise Naisliidu täidejaktawa organii ja komisjionide koosolekut, kus päewakorras tähtjal kohal rahuküsimused ja Rahvasteliit. Sellest koosolekust kogutakse andmeid igalt maal, mida naised on jünninud ära teha rahu heaks. Jseäransis huwitab Rahvuswahelise Naisliitu, kas on rahvusliitid liidud täitnud resolutsjiooni, mis ette näeb, et wastawaid riigi walitsjusi õhutataatke tunnustama rahvuswahelise kohtu põhikirja punkt 36 (the optional clause), mis tõendujeks, et nad walimis on alluma rahvuswahelise kohtu jurisdiktjioonile tüigis tüliasjus, mis otjustamisele tulewad. Gesti naised wõiwad Rahvuswahelisele Naisliidule rahuldustundega teatada, et Gesti oma rahupiile-

Ja päewi sai näha Vargamäe Krööt oma mehe kõrwal, wõitluses loodusega, — soodega, rabadega, neid oma laste heaks muutes wiljakandwateks põldudeks, ja heina andwateks heinamaadeks. Alguses kaunistas ja tiivustas usk paremasse tulewikku nende rasket tööd, siis kui oli nooruse jõudu lihastes. Aga aastatega polnud enam aega mõteldagi tulewikust — Andresel tööd rühkides ning Kröödal sama tööd rühkimise kõrwal ka lapsi kanda, sünnitada, toita, kasvatada, — sellega Andresega wõrrelles mitmekordset töökoormat kandes.

Mees Andres ei osanud mõista naise raskemat tööja waewakoormat enesega wõrrelles, ei osanud naist hoida, löi koguni „lauad uksepiitade külge läwepaku kõrgendamiseks“, sigade kaitseks, ei hoolinud, ei näinud, et naine „hommikust õhtuni wõitles“ selle kõrge läwepakuga, „selle üle astudes, mõnda riista üle tõstes“, eriti raske kandwa naisena. Andres ei taibanud, et oleks wõinud sigadele aia ümber teha, et nad poleks õue pääsenud, et sellega naise waewa kergendada.

Andresel oli siiski vähemalt laupäewa õhtul mahti istuda haopinu ääres paku otsas, unistada järgnevast pühapäewast, kus wõis „hinge tagasi tõmmata.“ Andres wõis istuda ja waadata, kuidas Krööt samal ajal talitas, „kärmosti ja kärmosti käis toa ja aida, toa ja

lauda wahet. Sama wähe wõis Krööt unistada pühapäewa puhkusest, kus tuli teenijatele puhkust anda ja ise weel rohkem toimetada.

Vargamäe oli koht, kus kadus rööm määratu suure murekoorma alla; Krööt ei osanud enam oma isakodu igatseda, ainult sagedamaks muutusid Krööda nutused silmad, sest ei olnud kohta, kus Krööt ei oleks nutnud: ta nuttis „heinamaal rehavarre wõi wikatilöe najal, nuttis last kiigutades wõi imetades, nuttis sigu söötes ja kapsaid rohides, nuttis isegi söögilaua ääres, kus nägid seda sulane ja tüdruk.“

Andres ei näinud Krööda nutetud silmi, sest ta ei tahtnud neid meelega näha, need pahandasid teda. Aga kust pidi Krööt röömsad silmad wõtma, kui Vargamäel ei olnud röömu? Krööt sünnitas ühe tütre teise järele, mis aina süwendas weel nuttu, sest tütarde sündimine on alati olnud perekonna õnnetuseks. Krööt tundis ka selles enese süüdlase olevat. Ning Andres mõtles: — „Miks peab just tema Krööt tütreid ilmale kandma, kuna Pearu eidel on kõige pealt pojad. Milles on tema (Andres) halvem kui Pearu? Kas ta on warastanud, petnud? Miks on temal tütreid?“

Andrese lugupidamine Krööda vastu aina wähenes, et Krööt sünnitas põlatud tütreid.

teft sellega tunnustust on annud, et juba 21. juunil 1922 a. Riigikogu poolt kinnitati (ratifitseeriti) alalise rahvusvahelise kohtu põhikiri ja 29. juunil põhimäärus jurisdiktsiooni jundusliku tunnustamise kohta.

Juhin tähelepanu „Riigi Teataja“ nr. 96/97, 1922, kus ära trükitud rahvusvahelise kohtu põhikiri, millega soovitan tutvuneda, kuna meie lehe ruum ei võimalda jelle juures pikemalt peatuda, kuna ta sisaldab 64 paragrahvi. Kuulus § 36 kõlab järgmiselt: „Kohtu kompetentji kuuluvad kõik asjad, mis pooled temale ette panevad, jamuti ka kõik eriti jõusolevates lepingutes ja konventsiioonides ettenähtud juhtumised.

Liidu liikmed ja kokkuleppe lihas nimetatud riigid võivad, kas protokollil allakirjutamisel ehk ratifitseerimisel, mille juurde käesolev põhikiri on lihas, ehk edaspidi kuulutada enese kohta junduslikult ipso facto ja ilma ijaaralise konventsiioonita kohtuotjuvi iga teije liikme ehk riigi vastu, kes jamasuguse kohustuje oma peale on võtnud kõigis vdi mõnejugustes tallasjade liikides, millel juriidiline ijeloom ja mille aineks on:

- a) Lepingu interpreteerimine;
- b) igajugune kühimus rahvusvahelise õiguje alal;
- c) iga tegelik aft, mis kui ta oleks kindlaks tehtud,

tähendaks ühe rahvusvahelise kohustuje rikkumist;

d) rahvusvahelise kohustuje rikkumijest tekkunud kahjutaju ijeloom ehk ulatus.

Ülalnimetatud deklaratsioon võib tehtud olla tingimusega ehk mastastikkuse tingimusega mitme vdi teatud arvju liikmete ehk riikide poolt vdi teatud aja peale.

Kohus otjustab ije oma kompetentjust, kui jeda vaja.“

Cesti naistel ei ole mitte raske täita Washingtoni kongressil vastu võetud resolutsiooni. Cestis on ratifitseeritud rahvusvahelise kohtu põhikiri ja eriti punkt 36 jurisdiktsiooni jundusliku tunnustamise kohta. Kuid oleks ekslik arvata, et sellega ühji juba kõik ära tehtud oleks, kui konstateerime, et meie valitjussvõimud jammuvad õiget teed. See ei wabasta meid suurest kohustujest kõiki jõudujid mobiliseerida, oma terwet mõju maksma panna avaliku arvamise peale, et meie rahu alalhoidmije teenistuses seijame. Sellepärast oleme kohustatud jälgi-ma rahupüüdeid kodumaal ja mujal, et õigete kodanikkudena toetada kõike, mis rahu edendab ja takistada wäärjamme, mis rahu ähwardada võiks. Naised, emad, on ju kutjutud rahuaate kandjad.

M. Kurs-Olesk.

Tütär — maine oli nagu sündides juba madalamasse, alamasse järku paigutatud. Ei suutnud ka Krööt üldise arvamise vastu tütreid samaväärilisteks tunnistada. Ta ainult kannatas, nuttis, kurtis, et sünnitas tütreid. Andres ootas enesele abilist, ootas oma töö jatkajat, — ootas peremeest, aga tütreid tuli kaasa-varaga varustada ja talust välja saata. Tütrel põlgamise vaade — see oli tingitud seega ka puhtmajapidamise, talu tulude kasudest. Et ka Kröödale oleks tütardest abi kasvanud, seda ei osanud Andres mõelda.

Viimaks, kui Krööt sünnitas poja, vaatas ta mehele otsa „õndsaliku naeratusega“, kuid see oli surmaeelne naeratus... Elus ei osanud naeratada. Poiss, see igatsetud, ammuoodatud poiss võttis Krööda hinge.“ Tundes surma lähedust, taipas alles Andres, kes oli olnud talle Krööt ja kelle ta kaotab. Nagu taipab inimene erilistel suurtel eluhetketel. Andres nägi nüüd Andrese ja Krööda hoopis uues valguses, ärkas nägijaks Krööda puhul. „Miks polnud ta uskunud, et naise nukrate silmade ja ägamise taga istub tõsine häda.“ Nüüd taipas Andres, et Kröödal oli „sihvakam kasv ja peenem kont“, mis ei suutnud vastu panna tapvale tööle, kuna ta ometi oskas „iga lehmamullikal ja märal ta raskust arvesse võtta.“ Oma naisel ei osanud seda.

Looma eest oli ta rohkem hoolt kannud, kui oma lähema inimese eest; looma oli rohkem hoidnud ja kahetsenud kui oma naist ja oma laste ema. „Naine on ju inimene, mitte loom.“

Nüüd naise surmavoodil tundis Andres ülekohtu, mille ta teinud Kröödale. Nüüd soovis ta Kröödalt ainult tütreid, kui aga Krööt ise oleks ellu jäänud.

Krööt ainult palus Andrest — võtku omale teine naine, aga ärgu võtku kurja naist lastele emaks.

Nõnda suri Vargamäe Krööt, kel oli Vargamäe jaoks liig sihvakas kasv ja peen kont, kes oli laulnud oma rõõmsa „heleda jaalega“ oma kodulaanes, kus teda välja kistud soodesse, rabadesse end tööga tapma.

„Veart eit oli sul, kallis nuabrimees“ — lohutas matusel Andrest Kirsoja naaber Pearn. Ta ei suutnud küllalt kiita Krööda pehmet ja heledat „jaalt.“

Kas ei ole Vargamäe Krööt nagu kõigi eesti naiste, eriti töönaiste, taluperenaiste algkuju, nende võrdkuju, kes kannab kõigi nende naiste koormad ja mured, kes kannab kõigi emade valud ja hädad; valab kõigi naise pisarad meeste hoolimatuse, mõistmatuse, tuimuse, egoismi pärast; kannab kõigi naiste abielus saadud haavad ja kannatused? *Sophia Vardi.*

E. N. Liidu majapidamiskursus aprillis 1927. a. Põllova külas, Vilo vallas Põlserimaal.

Naised orjad.

Muidugi, see pealkiri kõlab kinolikult. Ja ometi elavad praegusel aastajal, mis on kultuurist peaaegu küllastet, tuhanded naised, kelle terve elu ei ole muud, kui üks pime, õudne orjuse õõ.

See ei ole muinasjutt ega kindraam, vaid tõsiasi.

Ma kõnelen Paapua rahva naistest, kelle elukoht uus Guineas.

Ja siin ei ole see saatus tabanud mitte ühe teatud jotsiaalse klassi naist. Ei, kõik naised, nii palju kui neid rahva hulgas üldse olemas, kõik on ühejuguusel õiguse astmel. See on aga sarnane seisukord, mille kõrval meie viimase talupoja kodulooma põlve võib pidada kuldseks.

Neil päevil jõudis Sidneysse tagasi mr. Anstey, Austraalia parlamendi liige. Ta käis ise uus Guineas neid olusid uurimas.

„Üle mägede, mis on järjend kui müürid, läbi tihedate metsapadrifute ronivad naiste killarvoorid. Mõnigi neist komistab, kukub... Nende silmad on tuhmid ja lootusetad. Siialgi ei naerata üksi Paapua naine. Mis üle võiks ta küll rõõmu tunda? Ainult väga harva kõnelevad nad isekeskis. Nende näod on kurnatud, väsinud. Kõmbed on kohmatad. Mlati on nad mosšis ning pahajed. Mürimeelsus ja rumalus waatab vastu nende nägudelt. Siialgi ei helgi siin ühtegi lootuse kiirt. Mida võib ta lootagi?“

Nii kõneleb Mr. Anstey oma aruandes.

Paapua naine on tehtud dieti kunstlikult rumalaks, nürimeelseks ja pahuraks olewuseks. Sest ta ei ole siin inimene, vaid koormatandja loom. 120—130 naela on harilik rasvus, mis laotakse naisele selga, pähe, antakse kätte ja süle. Mõnikord tuleb tal kümneid ja isegi sajandeid kilomeetreid sarnast raskest kanda.

Paapua mehele on see enesestki mõistetaw, et kui ta liigub ühest kohast teise, siis naine kannab toidu ja majakraami, kuna mees isandana tühjalt kõnnib. Naine teeb koduse töö ja samuti harib põllu (kui see olemas). Mees aga mängib mererannas jahedate woogudega ehk lamab kaldaliival. Ja kui ta sinna ei viitsi minna, siis laiskleb ja tunneb elust mõnu oma üti ees, palmipuu vilus.

Ainult üks kergendus on olemas, mis osaks saab Paapua naisele. See on siis, kui tal on inesa laps. Siis laotakse kandamid talle ainult pea peale ja õlgadele. Käed jäetakse pakkidest vabaks — muidugi lapse kandmiseks.

Kui aga juhtub, et naisel teed käies jünnitamiseaeg kätte jõuab, siis jäetakse ta kõige rahulikuma südamega tee äärde, metsapadrifusje või kaljurahnule päris üksi. Selle järele ei küsi keegi, kas ta elama jääb või sinna sureb. Wäga sagedasti surebki.

hoolitsemine edendab ühesehitamiste piiuete inimeses, temas vaimustust äratades. Midagi ei anna rohkem stabiilsust seltskondlikele elule ja ei hari nii palju vastutuse tunnet, kui kodu. Permanentsuse kindlus annab rõõmu äratab inimeses huvi oma naabruse vastu, kus juures ta oma enese huvid ühiskondlike huvidega kokku liiduvad.

Kodu on lapse-eale vanemate armastuse ja hooli ilmnaks, nooruselise — artistilise ja aspiratsioonid kätkest, täiskasvanutele — elust mõnu mainemise allitaks — midagi, millest kinnit hoida, mida haldada kui võidupärga ja vanaeale — varju- ja puhkepaigaks ja kaunimates mälestustes oma elu uuesti läbielamise kohaks.

Kodu ehitamist ja kodust lugupidamist peab „käärõppaline“ Wene haritlane, oma õpetaja, jalka Ziljofski, järelle Berliinis ja Wiinis, „kodanlikeks“, ehk veel koguni „väärtkodanlikeks.“ Et see ole temp küll, kui jumal on loonud kogu ilma inimesed, loomad ja tsegi ka taimed kodust lugupidajateks „väärtkodanlikeks!“ Et parandavad praeguised hominikumaa kargad Moskoovias niijuguse paha viidatuse loodusel ära, individuaalse perekonna kodu asemel, näiteks, ühiseid kargad, (kargamaja kargama) mõii hõrkaži joelades.

Kes loomade elu loodusel ligemalt tähele pannud on, see teab, et igal metsloomal on oma kodu — kodukoht, kus

ta elutseda armastab. Siinmutatvad vaenlased mõne looma, näiteks, lüüdi loentega hänese, oma kodupaigast, teatavast võhastikust või mehanurgast eemale, siis, kui hädaoht mööda, tuleb ta oma kodu järele tagasi — kohtu, kus ta on harjunud elama, kus ta toidu tagavara teab ja oma vaenlasi tunneb ja enmast nendest paremini eemale hoida oskab. Eriti huviitav ja päris pateetiliselt liigutav on vändajate lindude lugu. Nende kodu on Põhjas, mitte aga Lõunas. Talvets tuleb küll hunnib neid oma Põhjamaa kodust sooja Lõunasse rändama, kus nad aga mitte ei pehita — omale kodu siise ei lea. Võõrsil Lõunas olles viidavad nad niijama oma aega, mõib olla oma Põhjamaa kodu järele igatjedes ja sellest kaunid mälestusi läbi elades. Kalkab aga päi-te temade tulekul vringalt oma pead tõstma, vändavad nad Põhjamaale oma kodu tagasi. — Kui koidula kaulab leegitjovalt oma „Sügisel mõtetes“:

Kure häälled haledasti hiiidivad,

Koju poole nemad tõttavad...

Siis ei ole see olukiselt küll mitte nii. Kured ei tõtta iligijel mitte koju poole, vaid just selle vastu, nad põgenevad oma kodust, Põhjamaa turvatelt, soojale Lõunamaale küllama eest pakk. Kui nende häälled haledad on, siis küll viist jellepävast, et nad hunnitub on oma armjast kodust võõrsile põgenema, kui- gi ajutiselt — talvets.

Zinimeste kodu juurde tagasi tulles, pean ma oma äranägemiste järele üt- lema, et kodu mõiste, kodu ehitamine ja harimine ja kodust lugupidamine on siin noores mõõnavaas Almeerikas võrd- lemisi kaugele edenemid.

Kodu „tegemise“ — home making — ojavust ja kahtimis peetakse siin ühoks juuremaks, kaunimaks ja õstitada- maks naise vooorusel. Seba mehest ei nõuta, ega oodata. Küll aga peab me- hel jõudu olema kodu muvetseda, — to provide a home — ja selle illeval pi- damise kuld tatta. Mees peab küll kodune — domestic — olema, j. o. kodu vastu huvi tundma ja, muuiseas, mit- te asjata kodust eemale hoidma, näi- tets, alliliselt õhtud klubides mööda kaatma. Kodu „tegemine“ aga — kodu ehitamine ja ehitamine, kodu korra pi- damine, kodu sijemise elu juhatamine ja vastutus selle eest — ei ole mitte mehe ülesanne, see on naise, kui pereema asi. Naine on kodu sijemise elu üle valitse- ja, selle sõna kodu asjus perekonnaliik- metele ja teiste hulgas ka ta mehele seadus on. Näiteks, et kolhita igapäe- vast vanni võtmata unustada, riideid koolile, seda vähen veel pövandale, hunnikusse vijata, kaesajidet fortsumult järgi küljes vanna riputada, magadise- toa akent õhjetis aravanata jätta, juitfu ja tikuoft pövandale pilbudada — o, seal on tuhat ja üks reegel, nrida perekonna- liikmed pereema küsil kodus täitma pea-

Meie aja kangelased.

Ühe sõnapidamise lugu.

1914. aastal. Hiilgavas Peeterburis elas keegi noor daam. Tema nimi oli Elsa Brandström. Hooli- mata noorusest, juhtis ta majapidamist isa juures, kes oli Rootsi saadik ja, kuna ema puudus, esitas ta saatkonda.

Algas sõda ja Rootsi Punane Rist tegi endale ülesandeks aidata Saksa ja Austria sõjavange, kelle viletsus oli kirjeldamatu. Elsa Brandström ühes paari seltsilisega võttis selle töö endale. Sellest silmapil- gust kaotas Peeterburi seltskond ühe daami, selle eest aga võitis ilm, kus kannatatakse, õe Elsa.

Mis neil aastatel tegid Elsa Brandström ja tema abilised, nende hulgas ka Elsa Björkman, see kuulub ajalukku, inimkonna kannatamise ajalukku, mis jääb kirjutamata sellepärast, et sõdade ajalugu liig palju ruumi nõuab. Olgu öeldud nii palju, et nende naiste südames ärkas aitamise ja heaksteigemise tung, mis lakkab vast ainult nende surmaga. Nad läksid Si- berisse. Ei vaev ega nälg ega ka hädaoht suutnud

neid kohutada. Kui öde Elsa haigeks jäi plekilisse soojatõppe, osutus tema peamureks, kas ta varsti ta- gasi saab oma vangide juure. Ta pidi hoolt kandma austerlaste ja sakslaste eest, tema hoolt aga jatkus kõigile, ka venelastele. Valitsuste vaheldumine ei muutnud midagi tema ülespidamises. See jäi ühesu- guseks vägeva tsaari ajal, kui valged tulid, kui nad välja tõrjuti punaste poolt, ja ta armastus oleks jäänud ühesuguseks, kui oleks tulnud triibulised. Kord tekkis laagris rahutus. „Punased on linna ees!“ Ing- lise saadik Vladivostokis tuli erarongil mööda ja tah- tjs kaasa võtta preili Brandströmi. „Teie peate siit ära põgenema,“ ütles ta Elsale. „Miks?“ küsis see imestunult. „Te langete punaste kätte.“ „Mis siis? Minule ei juhtu midagi halba, mul on ju oma punased hoolealused.“ Ja osutus, et ta valgete ajal oli kaits- nud ja toitnud hulga punaseid, põlgamata nende värvi. Nüüd kaitsesid tema „omad“ punased teda müürina.

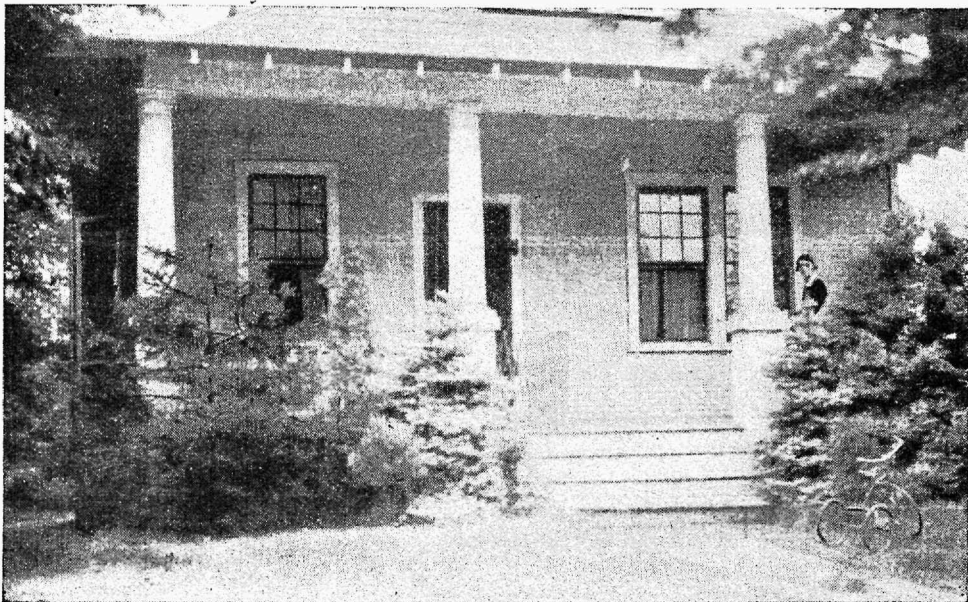
Kurveimad tundidest elas Elsa üle sõdurite sur- mavoodil. Ta ise ütleb neist: „Sõdurid surid väga raskelt. Uneta ööd käisid seesuguse surma eel. Ööd

avad, eriti veel terwise hoidmiseks ja lastega ümberkäimises ning nende kasvatamises.

Eesjulgusest kodulorvast hoolimata,

täigu eest kodus kannab pereema eriti hoolt. Näiteks, tahab mees puhata, muresteb talle pereema waguja esitama pühke, tahab ta oma toas tööd

mehe küllitamise wäärt ta töö juures. Kui ei, siis palutakse wõõrast teine lord tulla, aja lohta wõõraga lollu wäärtides. Uualdab aga mees hoomi mõne koduse

Autori maja ühisriikides Virginia osariigis, Washingtoni ligidal.

tuleb Ameerika kodus wäiklust ja pe-dantlust harwa ette. Ka ei wõi naine poolst mehe türamiseerimiseft diei tugi olla. Mees on tähtis kodu oja, diei kodu eluallikas — leiwa murest-ja. Tema isiklike hea meeleolu ja kä-

teha, siis lastatse talle jeda jällegi wail- jelt ilma esitamata teha. Tuleb, näi- doks, töö ajal mõni wõõras ja tahab ta mehega mõne asja pärast lollu saada, siis kuulab pereema wõõra asja tähele-

töbu järele, nagu muusika, kaalumine, lugemine, sport eht ka tähtsast juturaja- mine päewauudiste ja küsimuste üle, siis on pereema koge walmis selle wõi-panelikuft üle ja wõustab, et kas asi on peab mees ka oma naise ja laste isik-

kui päewad nägid surijad waimus oma naise ja lapse ja meeleheide, et need abita maha jääwad, tegi surma- võitluse kibedaks. Noorena ja tervena seistes niisuguse surmamineja juures tundsid ainult üht soovi, viimast võitlust kergendada. Kuidas löi surija nagu rõõmsaks, kui temale töötati hoolitseda tema omaste eest! Nii tuligi, et ma ühele kui teisele sõdurile pidin lubama tema laste saatuse eest hoolt kanda.“

Viimaks lõppes sõda ja nüüd oli vaja oma lubadusi pidada. Kust aga raha wõtta selle jaoks? Rootsi abikomitee andis küll kõik, mis tal veel oli ja Rootsi kaasmaalastelt korjas Elsa Brandström kokku kõik, mis need jõudsid anda. Sellest aga ei jatkunud kauge- lki. Elsa läks Ameerikasse.

Ameerika sõit, mille eest teda kogu ilm hoiatas, tõi temale 100.000 dollarit ja selle rahaga sai ta pidada lubadusi, mis ta sõduritele nende surses annud. Nõnda tekkis õe Elsa lastekodu Mittweida juures. Rõõmuga wõttis Elsa endale uue mure. Ühekorraga sai ta kaheksakümne lapse emaks. Need lapsed leidsid tema juures uue kodu. Siin saavad isata ja emata jäänud lapsed peavarju, kasvatus ja hariduse. Kuue-

teistkümne aastastena õpetatakse neile elukutse, ande ja kalduvustele vastavalt. Nad lähevad kes ametit õp- pima, kes ülikooli, kes kohale, iga suwe aga tulevad nad tagasi oma pärisokju, kus varju leiavad ka tei- sed puhkust vajavad lapsed, nõnda et vana, kaunis loss mõnikord ulualust annab ligi neljasajale lapsele.

Kasvatus õe Elsa „Neusorge“ nimelises lastekodus tähendab: iseseisvuse ja algatusvõime arendamine, õn- neliku lapsepõlve andmine, tema segamatu töördõmu säilitamine. Et laps usku ei kaotaks headusse ja te- mast kasvaks täiuslik, õnnelik inimene.

Mõnikord läheb mööda Berliini või Viini tänavaid kaunis, noor naine, tugev nagu põhjamaa puu ja hele nagu Rootsi suvepäev. Temale tuleb vastu vanem, lihtsalt rietatud mees. Tema murest söödud näol väl- gatab korraga rõõmuläige, ta kummardub sügavalt ja õrnalt. Ja teistele ütleb ta seletavalt: „See on Elsa Brandström. Meie, endised sõjavangid, nimetame teda „Siberi ingliks.“

Siiski pole Elsa Brandström ingel ja tal poleks see sugugi meelt mööda, ingliski peetud saada. Kui hil- juti linnavalitsus Neusorge lossi oma esitajad saatis

istatole huvidele tähelepanelikult vastu tulema, sest mutuality — vastutulelikkus — on kõõlde perehormaalitsete õiguste ja kohuste põhimõte Ameerika kodus.

Elumaja välismuse ja imbruse väljanägemise eest hoolitsemisest kodus on mehe kohused juba suuremad kui kodu sisetises elus. Et mehel harilikult suurem tehaletne jõud on, siis on, nähteks, mure harimine, võhu kasvatamine ja niitamine, ilupuude istutamine, lillepeenarde valmistanamine jne. peaaegjalikult mehe töö, kuigi ta selle juures ka oma naise matise ja tahtmistega kõõlset reh-

kerdama peab. Aga mis mehe töö-alaesse, perehorma sisetulekusse puutub, siis on see, nagu juba eelpool tähendati, mehe ülesanne, naise hädal on selles asjas ainult nõuandev, mitte aga otjushav.

Mii on naine Ameerika kodus sisetministriks ja mees välisministriks. Aga president? — küsib eht lugeja. On siis viisugust viisipänuud kodu õnnele waja? — küsin ma omatorda. Eesti wabariik näitise senini üsna kadusalt ilma presidentita läbi saawat, miks ei wõi siis kodu — demokraatiline wabariik minia-

tiüris — ilma hojs'ita (käjubajata) elada ja edeneda? Miks ei wõi käputus mehe ja naise wahel demokraatiliselt jaotatud olla, nagu Ameerika kodu süsteemis?

Kuudas Ingu praeguse eesti kodu- ja wana kodumaal on, ei tea ma siit kaugele. Minu soov on, et eesti rahwa edenemine ja arenemine sõrd riiktausele jõuaks — muudugi, mida warem, seda parem — et igal eesti perehormal oma teewe, nägus ja mõnus kodu oleks!

Peeter Speek.

Washington, 10. märtsil 1927.

Riietumine.

Riietumine on pärit laigest mine- wõltsust. Argimimene arwatawasti et tunnub ega tarwitatud weel tehaletat, aegade jooksul, mis ajast nimelt on waste seltsa, sai see ühel wõi teisel põhjusel paratamatult wajaaduseks ning wälja arwatud wast mõni suguharu Aafrikas, Lõuna-Ameerikas ja Austraalias jaar- tel viietub juba kogu inimkond. Kuib ka nende wiimaste juures ei puudu viietus absooluuselt, kui wiimase hulla arwame enesetauristust wäliseseme- tusega. Gespool tarwitamegi riietuse mõistet jamaases latemas, üldisemas mõttes.

Meie päewil on riietumine, enese teha katmine enesestmõistetawaks, instiinktiwõjeks.

Kui oletame, ja mis ka tõenäoline, et argimimene et tarwitatud tehaletat, f. o. elas alasti, niid aga katub end imimene ka kuuma Mima maades n. ü. pealaeft kala kallani, siis tõuseb tahmata küsimus, millistel põhjustel jarmane muutus. Miks hakkas imimene, õigemini imimesed riietuma, — selle küsimuse kallal on palju juureldud ja eriteadlaste poolt illes teatud teooriad, tahkumi-

nemaid nagu igat ühiskondliku arengu käsitawa küsimuse alal, kuid maewolt wõiks seda probleemi juba lahendatuleks lugeda.

May von Boehni järele Cool, Nachtigal, Darwin ja teised teadusme- hed on märkinud, et imimesed endid kat- sid mitte külmaga ega kuuma tõttu, waid ewilistel pidupäewadel ehtimise otstar- bel. Friedrich Haxel ja Heinrich Ehrig tõendawad, et riietumine on are- nemis hääbitunde tagajärjel, kuid teised teadusmehed on selle wäite imber lita- nud, nagu Livingstone, Schweinfurth, Baeker ja teised.

Muupeas kirjutab May Weiss Jda- Aafrikas asuwate suguharude kohta järgmist: Kes riietuses moraalt põhimo- tet näeb, see ehtib, sest alasti elawad loodusrahwad on moraaltelt kõrgemal, kui end kaalant katwad. Et imimene end mitte häbi päraft riietuma ei ole hakanud, tõendawad ka wanad luud, mille kaudu taktumeme kõige kindlamalt riietumistwiisiga algwajaste juures. Seiad näitawad, et imimesed on katnud teha wäga lihtsate, tergete wahenditega, sellejuures silmas pidades teatud teha-

osi, nagu: taewa, puuse, kääwaste jne. Dskar Peschel wäidab, et inimfugu mi- newõikus on katnud iikstõrd iist tehaosa, teine sõrd teist. Tehtib iiegi küsimus, kas mitte jellele peidetud tehaosale ei tahetud erilist tähelepantu loondada, sest see katmise wiis on alguses olnud äär- miselt tagasihoidlik ja minimaalne. Häbitumne kääpäewases mõttes on eht wast ühenduses milgil kujul tehtwa ühiskondliku torra küsimusega. Harju- mus oma kaastõdanimiku mitte alasti näha, iõi hääbitunde. Särelõõlult riietus ei kasnanud hääbitundest, waid imber- pöördult, hääbitumne riietuseft, nagu se- da May von Boehn wäidab.

Kui riietumine ei olnud kingitud iiti- mast ega ka hääbitundest, pidi olema mi- dagi muud, mis mõjudas riietust, kui jarmast omapäraft nähtust. Srimises pidi olema meeldida tahtmise tung ene- se taunistamise abil, nagu on meel- dida tahtmise instiinkt igas elawas ole- wuses ja selle meeldida tahtmise tungiga ongi eht kõige enam seletatata riietu- mise algaste. Meeldimise tung, instiinkt on olemas loomal, inimul, kuid weid ehtib loodus iie omal wiisil; imimene ei

järele vaatama, mis asutuse suursugune Rootsi daam seal on ellu kutsunud, kohtasid need isandad õues pühkiva naise kaunis kahtlases tolmukues.

„Meie soovime rääkida proua juhatajaga,“ ütlesid nad.

„Mina ise olen see.“ Vabariiklaste südamest kadus viimane kahtlus. On's aga keegi näinud wõi kaju- tanud inglil luuaga? Kes kunstnikest sõandaks seda

teha? Järelikult on Elsa Brandström õige moodne ingel, millist siinamaani kunstiteostes veel pole pil- distatud.

Igal ajal on oma kujutus kangelaslikkusest. Meie ajani peeti selleks kannatamist ja noorena suremist. Nüüd aga oleme näinud niivõrd palju inimesi kannata- vat ja noorena surevat, et see kujutus on väärtuse kao- tanud. Uus kangelaslikkus on tõusmas: rõõmsa teo kangelaslikkus.

h—i.

leppinud jellega, mis loodus talle annud, vaid otfts abinõusid veel ise, kuidas en- nast ehitada.

Arenemisaste, mil inimene teha kau- mistama hakkab, avas võimalusi edasi- arenemisele, mis tänapäev kestab. Re- hakaunistamistega ürtavad efimeised es- teetilised püüded. See on esimene jaan- välistelt tõsta oma väärtust; kuigi algu- ses see väärtuse tõstmine oli ainult abi- nõu, mitte eesmärk.

Inimene tahtis ennast teistest oma- jurgustest eraldada, tõotas juba teadmise- tega, mõistusega. Kui avaldamine teis- test meeldivust või hirmu äratas, oli fift jaatutatud. Naine tahtis, võib olla, äratada meeldivust, mees hirmu, kuid mõlemad imestust. Kaunistamise- tung on siis esiti tingitud oma isikvää- ruste väljajoomistungist, alla kriipsu- tades eriomadusi.

Kõige vanemad ehitamisviisid on teha armistamine, värvimine ja kato- weerimine. Keha armidega üle kiltvõ- ta, on siis vanem teha kaunistamisviis. Kuid veel tänapäev kultiveeritakse har- nast kaunistamisviisi isegi kultuurvah- waste juures, näiteks üliõpilaste orga- niisatsioonides eriti Sakjamaal, et oma me- hifust igapähe n. ü. kkega katjutavaks teha, jellega tahtes erineva juuremast hulgast ühe positiiviselt hiamatud oma- dusega.

Arnikkaunistamisviisile järgnes teha värvimine. Selle kehakaunistamisviisi- nurija Ernst Grosz leiab ka jelle viisi kultiveerimist veel tänapäev madalfu- tuurvahaste juures. Värvimine kan- dab siis algvahaste juurest ka ajaloo- liste vahaste juure, nagu roomlaste juure, kus peamiselt mõitjad endid vär- vimud, et jellega teistest eraldada.

Katomeerimine on ühenduses armi, kaunistamis- ja värvimisviisiga, kuid nõudis juba juuremat kunst ja oskust, kui kats efimeist.

Nimetatud kolm ehitamisviit on siis kõige vanemad ehitamisviisid, mida inimjugu tarvitamud. Neist viisidest- lasivas välja ja arenes ofalt paralleel- selt ehetega kaunistamine, milleks tar- wis oli hull kaunistusobjekt. Neist vanemad loomakihvad, kalaluu, elle- vandiluu, kondid, loomavahad jne., mi- da lihtsal viisil ja ümberõõstatult tar- vitati. Nagu näeme, täitis loomamaht mitte kehakatutise ülesannet tänapäe- wafes mõttes.

Seda näitavad leiud loopa seintel, kus näha, et inimene tarvitab looma nahka ühes pea, käppade ja sabaga, et jellega jarnaneda välistelt mõne autväärt loomale. Alles hiljemalt kujunes loo- ma nahk teha katteks, nõnda, et jeda to- hiks nimetada efimeiseks kehakatte wa- hendiks, kirid kunagi ei ole unustusele jäetud ka praktilisel otstarbel teha kat- mise juures, kaunistatavat momentfi.

Inimene on alati uusi materjale ot- sinud viietumiseks, nii ka wanasti, kus esiti nahku katvadega katutati, siis kar- wadega ja hiljem juba karvu ja villu ofati katjutada riide valmistamiseks.

Looma nahku tarvitati kehakattena peaaesjalikult jell ajal, kui ülespidamist kaadi jahipidamisest. Põlluharimis- ajajärgu tekkimisega, mil mehed jatta- vad jahipidamist, toimivad naised kodu- ja põllul. Selle tagajärjel jääb mees kauemaks nahkadesse, kuna naine loo- ma ja taimeriigist mõetud koovesainest kombineerib kuduse, ning jellesse vietub. Siit peale on naine suurt ofa etenda- nud eri tehnikate leidmiseks, nagu põi- minine, kudumine, nõõri teevamine jne. Veiti uusi ja uusi materjale, arendati tehnikat, millistest jäljed leiudes. Wit- mased näitavad kõrget kudumise ja peent õmblemise tehnikat. Willase riide kõrwale tekkis linane ja puuvillane ja hiljem siidiville, omis wariantes nii ku-

duselt, kui wärvilt. Siit peale rikkas- tub riidematerjal ja jelle kõrwal kõit muu, mida tarvitamine riietumiseks. (Vaata Max von Boehn „Bekleidungs- kunst und Mode“).

Riide tarvitamisele mõõtmiseega teha- katte otstarbel, tekkis häbitunne. Riie- tumises erinevad sugupoolel, mees naisest, laps täiskaswanust, noor wanast, üks wahas teisest, linna elanik maa elanikust jne. Riietumine ühes eelpool- nimetatud erinewusega on olnud eriaja- järgus isefugune. Suurem erinevus on olnud ja on veel tänapäev mehe ja naise riieuses. Olguigi, et anaboomi- line struktuur ja esteetiline waatepunkt erinevat riieust tingib, kuid mitte nii juurel määrval, kui just praktiline ja oetiline mõitv. Misjugune on naise ja mehe riieuse arenemiskäik, jelle juu- re tuleme tagasi järgmises tehe wamb- ris.

Tahame käesolewas riieumise jisse- juhutatavas artiklis veel nimetada li- faks, et riieumisel ei puudu tähtsus inimjoo maitsepeenendamisele, ilutunde ja wendega seotud teiste waimliste oma- duste arendamisel ei enne ega ka praegusel ajal. Riieumine, olguigi wäline, on tähebalst seotud iga ifitu ja wahma tundelmaga, iseloomuga, kultuuriga je- dawõrd, et ei saa tänapäev ette kujuta- da kultuurwahvast, jeda ei puuduta see siifinus. Sellepärast tuleb riieutusprob- leemine enam tähelepanu pöördra, kui jeda siiaajani tehtud, sest riieumise ot- starbel kuitatub inifunkond palju mootat ja tehnilist jõudu, ning kannab määratu huurti materjaleid kulufid. Eriti tuleks tundma õppida riieumise psühholoogilist ifääri, et jellest wäljannimes riieumise- wiise tohandada ka higieenilistele ja majanduslilistele nõwetele, ilma et jelle wastu protesteeriks loomulik kaunistus- ting. *Anni Varma.*

Kirjanduse tutvustamiseks.

Laste ühiskondlik tervishoid. Dr. A. Lääs, Tartu ülikooli lastehaiguste professor. K.-ü. „Loodus“ Tartus, 1926. 220 lhek. Hind 300 mk.

Nagu raamatu eessõnas mainitud, seab autor ene- sele ülesandeks selgitada oma töö esimeses osas laste- kaitse mitmesuguste vormide ajaloolist arenemist ja praegust seisukorda, pühendades teise osa tööst Eesti lastekaitsele.

Peale selle aga on toodud veel lisandustena raa- matu esimestel lehekülgedel pealkirja all „üldised vaat-

lused“ mitmesuguseid üldmärkusi isiklikust ja ühis- kondlikust tervishoiust, lapse-aa jaotusest ja kasvami- sest; laste sündivusest ja surevusest; nakkushaigus- test, eraldamisest ja desinfectsioonist, kuna raamatu lõppu on paigutatud meil praegu maksvad tähtsamad seadused ja määrused lastekaitse kohta ning Eesti las- tekaitse asutiste täielik nimestik.

Teatavasti moodustab lastekaitse üht tähtsaimat hoolekande ala, mille otstarbekohaseks väljaarendamiseks eriti vajalikuks osutub lastekaitse töö ülesannete ja selle mitmesuguste vormide üksikasjaline tundmine. Kuna meil Eestis teadmised lastekaitse alal veel õige palju soovida jätavad, on autor suure ja tänuväär töö ära teinud, rikastades meie vaest sotsiaal-tervishoidlikku kirjandust ühe kõige hädatarvilisema käsiraamatu võrra, missugune mitte ainult lastekaitse alal töötavatele asutistele ja organisatsioonidele, vaid ka igale ühele, kellel laste heakäekäik kallis, palju teadmisi ja suurt huvi võib pakkuda.

Lugedes prof. A. Lüüsi raamatut, kujuneb meie silmade ette elav pilt lastekaitse põhimõtete esialgselt väljakujunemisest, nende arenemisest aastasade kestel, kuni lastekaitse eeskujuliku teostamiseni meie päevil, mille tõttu tuhanded abitud lapsukesed enneegsest surmast päästetakse ja kasulikkudeks kodanikkudeks kasvatatakse. Raamat on kirjutatud väga populaarselt ja lodus keeles, mida autorile ka üheks suureks teeneks tuleb lugeda, eriti praegusel ajal, kus paljud raamatud oma ülmoderni kirjaviisi ja raske lauseehituse tõttu laiale publikule raskesti loetavaks osutuvad.

Mida prof. A. Lüüsi raamat aga soovida jätab, — see on pildid. Piltide suhtes on autor väga kokkuvõttevalt talitanud, kaunistades oma teost ainult 2 ülesvõttega (Nõmme rinnalaste kodu ja Tartu lastekliinik). Lugejaid aga oleks huvitanud näha nende kõrval veel ülesvõtteid eeskujulikkudest lastekaitse-

asutistest ja nende sisseeseadeist nii välismaail kui ka meil Eestis, mida autor, kahjuks, mitte heaks ei ole arvanud neile võimaldada.

Siis tuleb konstateerida veel, et raamatu pealkiri „Laste ühiskondlik tervishoid“ on veidi laiemalt võetud, kui raamatu sisu seda ehk oleks õigustanud.

Laste ühiskondlik tervishoid selle sõna teaduslikus mõttes uurib mitte ainult abinõusid laste loomuliku arenemise soodustamiseks igas olukorras, vaid seal juures ka neid põhjusi ja tegureid, millistest oleb laste, kui ühiskonna liigete, normaalne ja mitte-normaalne arenemine.

Seega oleks kuulunud vaatlusele kõne all olevas raamatus veel mitmesugused nähtused ühenduses laste tervise seisundiga, nagu: korteriolud, vanemate elukutse ja sotsiaalne kihitus, majanduslik jõukus jne., mida autor sugugi ei ole puudutanud.

Kuid see väike vastolu osutub tähtsusetuks, kui jälle tagasi pöörata raamatu eessõna juurde ja meelde tuletada neid ülesandeid, mis autor enesele ise on üles seadnud, seal juures mõttes muutes raamatu pealkirja: „Laste ühiskondlik u s t tervishoi u s t.“

Üldse aga on prof. A. Lüüsi raamat üks silmapaistvamaist teostest meie populaar-teaduslikus kirjandustoodangus ja väärrib tõsiselt tähelepanu kõikide lastesõprade poolt. Eriti naiste ja naisorganisatsioonide lugemislauale ei tohiks see raamat kusagil puududa.

Dr. Emma Lasberg.

KROONIKA

GENFI MAJANDUSKONVERENTS.

4. mail avati Genfis üleilmne majanduskonverents, mis algatatud ja kokku kutsutud Rahvasteliidu nõukogu poolt ja mitte ettevalmistustööd üle aasta on kestnud.

Konverentsi eesmärgiks on esimeses jões leida uusi teid majanduslikus elus, teid, mis rahvamajanduslikul alal aitas kindlustada rahvaste rahu ja jõukust. On ju üldiselt teada, et kõige kaaluvamaks sõdade põhjuseks tuleb pidada rahvamajanduslikke vahekordi, ja seepärast on tulevase rahu seisukohalt hädatarviline ja tervitatav Rahvasteliidu algatus — võtta rahvusvahelisele sõelumisele maailma majandusliku olukorra ja rahvaste kalduvused sel alal.

Konverentsi alguspäevad on pühendatud üldküsimustele majandusalalt. Nad tahavad üldlääbirääkimiste tulemusena anda täielise ja igakülgse ülevaate maailma praegusest majanduslikust olukorrast ja arutusele võtta ka need kalduvused üksikute riikide rahvamajanduses, mis võiksid ähvardada maailma rahu.

Siis jaguneb konverents komisjonideks, kes arutavad üksikuid majandusalasid, kuna lõpuks jälle üldine koosolek oma lõpuotsused teeb.

Konverentsi võimupiirides pole lepingute sõlmimine või üksikutele riikidele kohustavate otsuste ettekirjutamine. Kogu konverents kannab üldise nõupidamise laadi, ja teda ette valmistav komitee loodab ja usub, et see ei saa olema ainukene, vaid et niisugused konverentsid saavad järjekindlalt korduma ning need saavad aitama ühtlustada rahvaste majanduslikku elu.

Kuna Rahvasteliidu nõukogu kavatses konverentsi tõsise töökoosolekuna, mis koosneks tõesti rahvaste parimatest asjatundjatest majandusalal, piiras ta konverentsi liikmete arvu ja avaldas tungivat soovi, et üksikute riikide valitsused saadaks konverentsile mitte oma maa poliitiliste parteide liiderid, vaid tõsiseid rahvamajanduse asjatundjaid.

Konverentsi liigete arvu suhtes paluti igat riiki saata mitte rohkem kui viis liiget, kellega koos on võimalik saata ka eksperte.

Pea kõik maailma riigid, ka palju neid, kes ei ole Rahvasteliidu liikmed, võtavad osa Genfi majanduskonverentsist. Enesestmõistetavalt on seal esitatud ka Eesti. Loodame, et meie võrdlemisi väga rohkearvuline esitus sealt kaasa toob uusi algatusi meie majanduselu arendamiseks. Jääb aga siiski natuke küsi-

tavaks, kas väiksel ja vaesel Eestil tõesti hädatarviline oli sellele kulukale reisile saata konverentsi liikmete ülemmäära, samuti kui jääb küsitavaks, kas meie esituse kokkusead siiski ei põhjene, Rahvasteliidu soovi vastaselt, rohkem erakondlikul kaalutlemisel, kui tõsise asjatundmise hindamisel?

Rahvasteliidu informatsiooni osakonna teadete põhjal, kes meile lahkelt kätte muretses eelpool toodud andmed majanduskonverentsi kohta, võib konverentsi lõppu oodata 21. ja 28. mai vahel.

RAHVUSVAHELISE NAISLIIDU ÜLDJUHATUSE KOOSOLEK.

Ettevalmistustööd Rahvusvahelise Naisliidu üldjuhatuses koosolekule, mis peetakse juuni algul Genfis ja kuhu kuulub ka E. N. Liidu juhataja, arenevad väga rahuloldavalt.

Terve rida asjatundjaid Rahvasteliidust ja Rahvusvahelisest tööbüroost on lubanud koosolekuil esineda kõnede ja seletustega. Nii saavad olema kõned rahvusvahelise vahekohtu, tervishoiu- ja majanduskonverentsi üle. Proua Rachel Crowdy kõneleb Rahvasteliidu püüetest ja prof. Alfred Zimmern rahvusvahelisest koostööst. Albert Thomas, rahvusvahelise tööbüroo direktor, kõneleb selle tegevusest.

Kui Rahvasteliidu nõukogu istungid, mis ka just juuni algul, vähegi lubavad, kavatseb Rahvasteliidu sekretariaat korraldada vastuvõtmise koosolekust osavõtjatele.

ÜHTLANE NIMETUS NAISTELE.

Daanis on juba mõne aja eest makvuse omandanud määrus, mille järele ametlikes dokumentes kõik naised käivad ühtlase nimetuse „Fru“ (proua) alla.

Nüüd kuuleme, et Saksamaa naisõpetajate liit on esitanud valitsusele samasuguse määruse eelnõu, mille järele kõik naised kannaksid seaduse ees „Frau“ nime. Soomes on olemas tugev liikumine samas suunas.

Ka Eestis on E. N. Liit seda küsimust kaalunud ja otsusele jõudnud, et praegu tõesti enam ajakohane pole naiste nimetada tema perekonnaseisu järele. Pole ju kombeks teha ses suhtes vahet meeste hulgas. Meil tuleks aga asuda uue nimetuse leidmisele, kuna niihästi proua kui preili nimetused koguni mitte eestipärased pole. See oleks ülesanne meie naiskeeleteadlastele ja -kirjanikkudele.

PRANTSUSE NAISE ÜHEÕIGUSLUS.

Prantsusmaal ei ole tänini naiste üheõigusliseks tunnistamine meestega poliitilises elus veel läbi läinud. Neil pole valimisõigust. Kuid selle aasta 7. märtsil jõusse astunud uue sõjavägeseaduse § 1 tunnistab, et sõja ajal iga prantsuse kodanik, soo ja vanaduse peale vaatamata, kohustatud on Prantsusmaa kaitsest osa võtma, kas võitlejana frondil, ehk järele frondi seljataga majanduslise ja kõlblise tööga. Prantsuse naiste ajakiri „La Française“ kirjutab sel puhul, et nimetatud seaduses tunnustust leiavad

naiste isamaaline tunne ja nende väärtus, kuid, lisab ta juurde, ühesugustele kohustustele peaks vastama ka ühesugused õigused: kui naised juba kohustatud on, samuti kui mehed, osa võtma maa kaitsest, ja kui nad samuti kui mehed maksusid maksma peavad, siis peavad neile osaks saama ka ühesugused õigused meestega.

Prantsusmaal on peetud erilise visadusega võitlust naiste poliitiliste õiguste eest. Nüüd näib ka sealgi liginevat päev, mis naistele need õigused annab.

RAHVASTELIIDU TÖÖST.

Rahvasteliidu nõukogu 44. istung peeti 7.—12. märtsini. Teiste küsimuste kõrval arutas nõukogu seekord kolme küsimust, mis eriti vääriwad naiste tähelepanu. Need olid rahvatervishoiu, oopiumiga kauplemise ja naistega kauplemise küsimused.

Tervishoiukomisjoni aruanne oli väga põhjalik ja laialdane. Tema arutamise juures avaldas inglise välisminister jälle kord (ta on seda ka varem teinud) kahjatsust, et naised selles komisjonis väga vähesel määral esitatud on. Ta kahjatses, et naiste huvisid rahva tervishoiu küsimustes ja nende kaastöö võimalusi sel alal senini mitte vääriliselt hinnatud pole.

Kõigist aruannetest oli siiski kõige kurvem ja ühtlasi ärritavam aruanne naistega kauplemise üle. Uriimused, mis selle aruande aluseks, algatati erikomisjoni poolt ja nende kulud kandis Ameerika sotsiaalse tervishoiu büroo. Komisjonis olid esitatud seitse rahvust. Rahvasteliit on seni avaldanud ainult ühe osa komisjoni töö tulemustest, kuna kaugelt suurem ja tähtsam osa saadud andmetest salajas hoitakse. On vaevalt olemas mõnd küsimust, mis nii tungivalt nõuaks rahvusvahelist lahendust, kui seda on naistega kauplemine. Võib loota, et Rahvasteliit lõpu teeb saladuslikkusele ja avalikkuse vaikimisele selle küsimuse suhtes, mille varjul senini õitseb see häbistav ja meie ajajärgul peaaegu mitte usutav kauplus, mis isegi meie ligidasel Poolamaal õige elav on ja varjatud kujul ka meil müidugi ei puudu.

NAISPOLITSEINIKUD.

Berliini kriminaalpolitsei juures asutati hiljuti naisosakond, mille esimesed kuus ametnikku nüüd oma kutseeksami ära teinud on. Kõigilt neilt naistelt nõuti kogemusi sotsiaalse töö ja hoolekande alalt. Ka Hamburgis kinnitati hiljuti ametisse esimesed politsei naisassistendid.

Schveitsis on mitmes linnas juba naispolitseinikud ametisse kinnitatud.

NAISTE RAHUPÜÜDED.

Naiste Rahuliiga poola ja saksa osakonnad pidasid lihavõtte ajal ühist konverentsi, kus arutati piiri, vähemusrahvaste ja teisi küsimusi, mis riivavad mõlema nimetatud rahva huvisid. Konverentsi sihiks oli luua alalist piirikomisjoni, kelle ülesandeks oleks just piiriäärsetes maades arendada vastastikku arusaamist ja sõprust.

E. N. Liidu märgufiri Tallinna linnavalitsusele.

Räesolewaga on E. Naitsorganisatsioonide Liidu juhatusel au Tallinna linnavalitsuse tähelepänu alljärgnevale juhtida.

Teatavasti on laste terwishoid üks tähtsamast ühiskondliku terwishoiu aladest, millele peavad suuimat tähelepänu pöörama nii riik, kui ka omavalitsused. Mõttes eriti linnavalitsuse töö hindamiseks Ühiseks jalgajate-terwishoiu teadlaste poolt väljatöötatud hindamismõõdik, näeme, et laste terwishoid juba ühegi kõige tähtsamat osa etendab. Ühiseks jalgajate terwishoiu teadlaste hindamismõõdik järel moodustab kogu linnavalitsuse töö terwishoiu alal 1000 ühikut, kusjuures laste terwishoid on hinnatud kõige kõrgemalt, nimelt 200 ühiku peale, kuna järgmisele kohale asetatud naistehaiguste vastu võitlemine ja edasi üldine terwishoid moodustab kumbki ainult 175 ühikule ning kõik teised terwishoiu alad oma tähtsuse ja harvilikkuse seisukohalt veel rohkem tagaplaanile on paigutatud.

Kui müüd waadata, misjuures seisukorras on laste terwishoid meie pealinnas Tallinnas, siis tuleb konstateerida, et ka meil kaugelgi nõuetaval kõrgusel ei seis, vaid ümberpöörduvalt oma korralduse mõttes veel palju soovida jätab.

Laste terwishoiu eest hoolitsemise otstarbel on, alates 1892, igal pool linnades siia seadud emade ja laste nõuandepunktid, kus antakse nõu ja arstiabi rasedatele naistele, teostatavate ravimite ja juhatuste ja näpunäidetega lapse toitmise ja tema eest hoolitsemises.

Ka meil Tallinnas on olemas kaits jamaast nõuandepunkti, misjuures efinene (Vat nr. 40) hoi asutatud Lady Muriel Bageti poolt 1921 a., teine (Siimvalaia nr. 6) Ühiseks jalgajate Punase Risti poolt 1922 a.

Waadates nende nõuandepunktide aruandeid viimaste aastate eest ja võrreldes neid teise juurima linna Tartu nõuandepunkti aruannetega leiame järgmist:

Tallinna nõuandepunktides registreeriti 1924 a. 586, 1925 a. 421 uut hooaegust last; Tartus — 1924 a. 512, 1925 a. 420. Rasedajalgseid emasid registreeriti Tallinnas 1924 a. 54, 1925 a. 38; Tartus vastavalt 72 ja 52. Rõõrjugu konsultatsioonid oli Tallinnas 1924 a. 9460 ja 1925 a. 6326; Tartus 1924 a. 4140 ja 1925 a. 4476. Sõbede koduste wiistide arv oli Tallinnas 1924 a. 3573, 1925 a. 3374; Tartus: 1924 a. 3132 ja 1925 a. 3200. Peale selle oli veel Tartus nõuandepunkti arsti koduseid wiistide 1924 a. 197 ja 1925 a. 186, misjuures Tallinna punktides ühise pole olnud.

Suunenedes toodud aruandes, näeme et Tartu nõuandepunkti tegevus ulatab peaaegu Tallinna kase nõuandepunkti tegevuse kaugimmani waatamata selle peale, et Tartu linna elanikkude arv rohkem kui kaits korda Tallinna linna elanikkude arvust vähem on (1. 7. 1925 — 57.184 : 125.059). Edasi näeme, et Tartu nõuandepunkti tegevus järjest kasvab ja juueneb, kuna Tallinna punktide tegevuses tagajärjekohalt võib konstateerida, mida näitavad mõlema linna nõuandepunktide konsultatsioonide ja koduste wiistide arvud.

Mis on selle põhjusteks, selgub meie, peatudes vähe kõne all olevate nõuandepunktide juhatajate-arstide juures.

Tartu nõuandepunkti tegevust juhib eriteadlane lastearst, kes kogu oma tööjõu nõuandepunktile on pühendanud ning mingisugust muud kõrvalametit ei pea. Tallinna nõuandepunktide juhatajateks on arstid, kes, efitels, mitte lastehaiguste eriteadlased pole; seijels nõuandepunkti juhataja ametit oma mitmesuguste amude ametite juures kõrvalametina peavad. Sellest siis ka tuleb, et Tartu nõuandepunkti tegevus juueneb, Tallinna punktide tegevus aga väheneb.

Kuna lasteterwishoid, nagu eelpoolmainitud, ühiskondlikus terwishoius kõige tähtsamat osa etendab, emade ja laste nõuandepunktid selles aga eriti tähtsatena teguivtenu ojutuvad, — loeb E. Naitsorganisatsioonide Liidu juhatus, kellele emade ja lasteterwishoiu tähtsusest väga lähedal seijuvad, oma ometelhejeks kohuseks Tallinna linnavalitsuse tähelepänu eelpool kirjeldatud asjaoludesse juhtida, paludes linnavalitsust hoolit kanda, et meie pealinnas emade ja laste nõuandepunktid oma otstarbele ja emade ning laste terwishoiu nõuetele edaspidi täiesti vastama jääks.

Selleks esitab E. N. Liidu juhatus järgmistel põhimõtetel, misjuures tema kõhijelt arvestada palub:

1) Emade ja laste nõuandepunkti juhatajaks peab olema arst-eriteadlane lastehaiguste alal ja asjatundja laste ühiskondlikus terwishoius.

2) Emade ja laste nõuandepunkti juhataja-arst peab end täiesti oma tööle pühendanud ja ei tohi mingisuguseid muud kõrvalameteid jalgjuures pidada.

3) Linnavalitsus peab määrilijelt hindama nõuandepunkti arsti tööd ja temale selle eest vastavalt kogu maksima mitte alla 15.000 mk. kuus (Tartus maksima juba 14.000 mk. kuus).

Kuna 3. üleriikliku naiskongressi poolt novembris 1925 a. mõeti vastu resolutsioon, mille järelle „nõuda, et igale terwishoiu arsti kohale, kus tegemist ainult naiste ja lastega, jääks määratud vastava eriharidusega naisarst, ja jääks wabastatud järk-järgult kõik meesarstid, kes praegu tegevuses emade ja lastekaitse ajutustes, seembõda, kuidas leiduvad kohased jõud naisarstide seas, kes neid oma ettevalmistuse poolest asendada võivad“, — tuleb tulewikus nõuandepunktide arstide määramisel ühiseks juuse ettevalmistuse ja teadmiste juures naisarstidele eesõigus anda. Naisarstid töötavad praegu nõuandepunktide juhatajatena Wiljandis, Narvas ja Pelsjerimaal ning igal pool juure eduga. Nõnda näitels on Wiljandi nõuandepunkti, misjuure meesarsti juhatuselt naisarsti kätte üle läiks, kaswanud konsultatsioonide arv 5 pealt päevas 10—15 peale.

Lootes, et Tallinna linnavalitsus E. N. Liidu märgu kirjuga kõhijelt arvestama jääb ja tarvilikke uuendusi mitte kauge tulewiku peale edasi ei lükka.

Allkirjad.

Taluperenaine enne ja nüüd.

Üheski tööhäru ei ole naine mehele suurem ja tähtsam abiline, kui põllumajanduses. Wähemates taludes teevad nad enam-wähem kõik talus ettetulewad tööd ühifelt, kuna suurtes taludes ka loomulik tööjaotus wälja on arenenud. Suurtes taludes on pere-mehe töö põllul, metsas ja kõitfugu muud asjaajamised wäljaspool kodu; perenaise hooleks on loomad, nende saaduste ümbertöötamine, oststarbekohane jaotamine ja ka müügi tarwis ettevalmistamine. Lühidalt, terve kodune töö, olgu see majas, laudas, wõi ka juurwilja aias. Wanasti oli perenaise töö ehk palju ühekülgsem, aga sellegi pärast mitte kergem. Wanasti tuli mitteteadmise tõttu palju tühja tööd teha. Wanaaegne perenaine lippas päewas nii mitu korda lauda juure loomadele küll hommitu-, lõuna- ja õhtusööki andma. Kärnemad perenaised jootsid lehmi ka korda kaks päewas, joogile tublisti jahu ja soola juurde lisades. Wõtame nüüd 2—3 lüpsi kordi; ja nii ei olnud ei loomal ega perenaisel aega puhtamiseks.

Sel ajal saadi talus raha linast ja wiljast. Piima oli talwel õige wähe, sellepärast ka toit talus ühekülgne ja kehw. Separatooreid sel ajal ei tuntud. Olib aga mõnes talus omatehtud wäikefjed wänt wõimastinad olemas. Piim hapendati puu pütis ja koor koguti puu firnu. Oli talus 4—5 lehma, siis tuli nädalas 2 korda wõid teha. Ka see oli neil päewil, kui ilmaid liig palawad ei olnud ja lehmad kiili ei jooksnud. Kellel aga vähem lehmi oli, need tegid wõid igal laupäewal wõi pühapäewa hommitul wara, nõnda et pühap. hommitufoögiks tingimata oli wärske wõi ja petipiim laual. Wõi tehti lusikaga kauksi sees. Wõifoola eraldi ei tuntud. Kus oli ärtsam perenaine, see pani jämeda soola kotti ja tampis kirwefilmaga aida wõi kambri ukse ees laial kiwil peeneks, peses ka puhtaks enne wõi sisse panemist, harilik perenaine wistas niisama jämeda soola peoga wõi seffa. Talwel oli naiste töd peale inimeste ja loomade söötmise, ketramine. Pedrati linu, takku ja willu. Tõusti juba hommitul kella 3—4 ajal üles ketrama. Kanti omaoetud pesu ja riideid. Osetud riidet oli harwa mõnel perenaisel pulmas wõi pidudel näha. Omaoetud linane riie oli peenike ja

walge. Weel praegu on filmis need pikad walged kangad kopsis roheline muru peal, mille peal mõned lapse paljajala jäljed jagedasti neid trahwi kandma panid. Ka mäletan ma ema lumiwalgeid särgikäiseid ja käikwaid tanu hõlmi, kui nad isaga pühapäewiti põllul wilja waatamas käisid; neist käitubest tohtisid lapsed, kellel weel ülesannet talus täita ei olnud, oja wõtta. Keeduwilja aias ei olnud peale kapsa ja kaalika muud juurwilja. Ka moosi keetmist ei tuntud. Wefilasi oli harwa mõnel talul ja need pakk-puudes. Tütarlaste koolitamine oli suurte raskustega ühenduses. Ohtets ei olnud koolid kättesaadawal ja teiseks oli poja koolis käimine joldati hirmu pärast eesõigustatud.

Perenaine sai wõi ja munade raha omale. Seda oli tol ajal küll wähe, sest wõi nael maksis 20 kop. ja muna paar 3 kopikat.

Seda aega mäletawad nüüd weel mõned wanad perenaised wõi talu emad. Meil on aga praegu palju perenaisi, kes annugi juba oma ameti aega 25—30 aastat tagasi mäletawad. Need ajad olib ka siis juba teisejad. Nõuti perenaiselt rohkem arenemist ja nad elafid ka palju paremates tingimistes.

See oli aeg enne 1905 aasta revolutsiooni. Siis oli õhus midagi iseäralist liikumas. Loeti taludes juba ajalehti, kõnelbi ja loodeti paremat tulewiku, kõnelbi oma keelest ja oma keelega koolidest. Kus kihelkonnas oli tütarlaste kool, seal oli see õppehimulisi tungil täis. Paljud Wiljandimaa talutütred õppisid Villi Suburgi koolis ja mujal linna koolides. Tulid tütreb kewadel koolist koju, siis oli emal ka enamasti jaks majas talitada. Sel ajal walitjes arwamine, et koolitud tütar enam ei wõi musta ja rasket talutööd teha. Pühapäewiti wõis noori neidusid kiriku poole minemas näha — kübar peas, kindad käes ja päewawari peal. Emad ise hellitasid oma koolitatud tütari, kuna tütreb kõige peale waatamata siiski nagu loomusunnil linnaft palju korra ja puhtuse tunnet taasa töid. Talud, kus koolitud tütar oli, omasid sootu teise wäljanagemise. Meie talu tagakambrid olib väga muga-wad. Toodi põllult liiki lauale. Mõnes kohas olib koetud riided pörandal, ehk walge peenike liiw ripu-

tatud. Woodil heegeldatud tekk ja laual niisama heegeldatud või wäljaõmmeldud linad. Muidugi oli see kõik selleaegse maitse ja aja nõuetel tehtud. Wäljas afna all paistis georgiini ja stokroosi põõsad möödaminejale silma. Kes sel ajal mõne aasta kuskil wäljaspool wiibis, leidis koju tagasi tulles palju muudatust ees.

Peale 1905 a. rewolutsiooni jai meil rahwas nagu köidikutest lahti. Emakeelega koolid tekkisid igas maanurka. Awati kõiksugu laenuhoiu ja majandusühisusi. Uuegi põllutöö ja piimatalituse kursusi eesti keelele. Rahwas edenese silmähawatalt.

„Naiste Hääl“ nr. 3 kirjutab, et Eesti perenaine on liikuma hakkanud 27. weebruaril 1927, mil esimene perenaiste päew Tartus ära peeti. Eesti perenaine on alati niisama liikuw olnud, kui Eesti peremeeski. Peeti esimesed põllutöö ja piimaasjanduse kursused Tartus ja Wiljandis. Instrktor Ubo Johanson, kes neid kursusi korraldas, wõib jutustada, et pooled osawõtjad olid naised, loomulikult perenaised. 1906—7 aastal oli meie esimeste ühispiimatalituste asutamine Põltsamaa ja Bilistwore ümbruses. Seal tuli palju koosolekuid ära pidada, et seda mõtet rahwale selgeks teha ja piimatalituste tähtsust seletada. Müüdnene noorpõlwe oleks pidanud nägema seda rahwamurdu, mis neile koosolekutele koku tuli. Oma äranägemise järele wõin ütelda, et sellest rahwamurrust pooled naised olid, küll perenaised ja peretütred. Tähendab, meie perenaine liigub alati ühes meie peremehega ja sammub ühes paremate päewade poole.

Praeguse aja perenaine elab juba, nagu täitsa teises maailmas. Tal on küll raste ja wastutusriikas ülesanne täita, aga keegi ei saa salata, et temal ka see kõige huwitavam ja laialdasem ülesanne naiste tööpõllul on. Praegu on peafisjetulek talul loomadest — sellega siis ka pea tähelepanu nii peremehel, kui ka perenaisel karja peale juhitud. Kontrollasistendid käiwad talust talusse ja korraldavad karja. Et käida nüüd enam 5—6 korda päewas laudas, waid karja söödetakse ainult 2 korda päewas ja antakse loomadele mitu sööki järgimööda ette. Seda kõik oskab meie

taluperenaine toimetada. Ta ifegi kammib loomi, mis ennewanasti tundmata asi oli. Ta kurnab piima mitme sõela läbi ja hoiab piima puhta, jahutab selle hoolega, et ta järgmisel hommikul mitte hapu ei oleks meiereisse wiimiseks. Perenaised arutawad oma wahel kui palju protsenti selle või teise talu piimas on jne. Perenaine toidab ka pefoni figu, ja kõigea ostab ta juba enam-wähem walmis jaada.

Meie wõime täie rahuldustundega tunnistada, et meie perenaine ei ole mehest maha jäänud, waid ta on niisama aja ja teadmistega edasi sammunud. Suur osa meie eksportidist on meie perenaiste töö ja waew. Talu juurwilja aedades leiame ka juba karpja ja kaalika kõrwal kurke, peete, porgandid jne. Talu sahwris ei puudu ka nüüd enam moosipurgid ja kapsid kuivatatud õunte kott. Meil on praegu juba mõni hea sada kutseharidusega perenaist üle maa, loodan, et mitte vähem, kui kutseharidusega peremehigi. Koolitatud talutütred ei häbene praegu enam musta talutööde teha. Kindad ja päewawari on praeguse aja talutütardele tundmata asi. Meil on tarwis praegustele tegelikkudele talu perenaistele rohkem lähemaajalisi kursusi toime panna ja neid neile koha ja aja järele kätte saadawaks teha. Tuleb ka tingimata perenaiste päewi korraldada, mis iseenesest wäga ilus algatus on. Et nad soowitawad on, näitab see huwi ja suurel hulgal perenaiste kokkutulek olnud päewadel Tallinnas, Tartus ja mujal. Tulewal suwel peab ka tingimata perenaistele õpperetse teistesesse maakondadesse, eeskujultkudesse taludesse ja kutsekooli majapidamistesse korraldama. See laiendab nende silmaringi ja tõstab meeoleolu. Pandagu rohkem instrktorisi ametisse. Neitranis ka aiadöö alal. Peab õpetama aias kõiksuguste masinate ja muu aiatööriistadega töötama, mis tööd kergendab ja perenaiste ja peretütre waewa ka sel alal vähendab.

Tulewiku perenaiste ettevalmistamiseks asutatagu iga üle kihelkonna 1 perenaiste kool, nõnda, et meil tulewikus igal pool kutseharidusega perenaine uueaja kohaselt oma eeskujulikus talus töötaks.

Mari Raamot.

Ranade hauduma panek.

Palju kuuled perenaiste kurtmist, et „panin kanale küll 12 muna alla, aga poegi ei saanud rohkem kui 5. Et tea mis see wiga wõis olla.“ Müüd jõuab kätte aeg, kus kanu hakatakse hauduma panema. Waft oleks siis soowitaw, et perenaised saaksid lühidalt tutvuneda haudumapanetu tähtsamate põhimõtetega.

Misjuguised mune tuleb wõtta?

Munad wõetagu heabelt teist aastat munejatest kanadelt, märkides nendele pliiatsiga saamise kuupäew. Munad tulewad hoida 10—12° soojas ruumis ja neid tuleb igapäew keerata. Munade hulgaft tuleb walida illeda ja tugewa koorega piklikümarmargusi (owaalseid) mune, mis puhtalt on pejaft wõetud. Mustaks tehtud

krobelise ja õrna koorega, wäga ümmargused ehk pikad ja kitsad munad ei kõlba haudumismunadeks. Suurus olgu keskmine. Munad ei tohi olla üle 8—10 päewa wanad. Kaugemalt wankriga toodud ehk raudteega saadetud mune, üldse mune, mis kuidagi raputada ehk põrutada saanud, jäetakse enne pejaft pane-mist üheks päewaks wilus kohaft seisma, muidu ei ole head poegade wäljatulekut loota.

Haudumisepeja korraldamiseft.

Ranad pandagu hauduma alati pörandale, kunagi mitte seinale külge kinnitatud kastidesse. Üldse ei ole soowitaw peja teha korwi või kasti ka siis, kui neid asetatakse pörandale, nimelt sel põhjusel, et kana peja

peale minnes on sunnitud pesa ääre peale lendama ja sealt munade peale astuma. Nii saavad munad igaford pörutada, juhtub ka, et kana sõtkub mune katti, iseäranis viimastel haudumise nädalal, kui munakoor juba rabedam. Kõige otstarbekohasem on haudumispesa korraldada järgmiselt: Waiksemasse, kõrwalisemasse ruumi, kuhu teised kanad ei saa tülitama tulla, aetatse pörandale kuhugi nurka wähe niisket aiamulda ehk kohedat rohukamarat (muld ülespoole!), millest kääga tehakse pesaaje. Et muld laiali ei waoks, on otstarbekohane ümbritseda pesa telliskiwidega ehk muidu kuidagi anda talle tuge. Muldpesa wooderdetakse sõrme pikkuseks lõigatud kaera põhuga. Nii saab pesa sile ja kindel ja munad seisawad temas hästi paigal. Muld annab pesale tarwilikku niiskust, millest tähtsal määral ripub haudumise hea tagajärg. Et hauduwad kanad armastawad istuda enam warjatult ja poolpimedates kohtades, siis tuleb haudumispesapealt katta kas mõne seina najale toetuwa lauaootsaga ehk pesale kummuli pandud ruumika kastiga, millest eespoolne küljelaud ära wõetud. Pesa tuleb hoida tõmbetuule eest.

Kanade hauduma panek.

Enne kana pesale asetamist tuleb ta hoolega üle waadata, kas ei ole tal söödikuid. Neid sigineks haudumise ajal nii palju, et kana isegi wõiks pesa maha jätta. Kuigi ta seda aga ei teeks, siis oleksid söödikud kanapoegadele peale nende wäljatulekut juureks piinaks ja ühtlasi põhjuseks, miks wäikesed jääwad kiburaks. Söödikud on püstitillutesed ja neid sagedasti ei näegi palja silmaga. Sellepärast on kõige otstarbekohasem, kui igale hauduwale kanale riputatakse enne pesale asetamist sulgedesse tublisti putuka pulbrit, tubaka ehk tulilille pulbrit. See häwitab söödikuid. Pulbrit tuleb ka pesasse puistata.

Enne haudumismunade pesasse panemist tuleb ehitada alati teiste munadega proowida, kas ei kao kanal wast haudumise tuju. Alles kui ta on kõige paremas hoos, tuleb talle haudumiseks anda wäljawalitud

mune. Neid pannakse ühte pesasse 10—12 tükki.

Soowitaw on hauduma panna korraga mitu kana, sest siis saab kae pesa pojad anda ühele kanale hoida, kuna teine kana wõib kas muu mune wälja haududa, wõi munema hakata.

Haudumise jälgimine.

Haudumise ajal, mis kestab 20—21 päewa, tuleb hauduw kana hästi toita ja tingimata walwata, et kana igapäew furd tuleks pesast maha, sööks ja jooks ning puhastaks ennast liiwast wõi tuhast. Mõni päew enne poegade wäljatulekut wõib mune proowida. Selleks wõetakse nad üksteise järele kana alt ja pannakse sooja wee sisse. Munad, mis wees taja liiguwad ja mille weest wäljaulatawaf olfal weetlik kiirelt ära kuiwab on head, ja pannakse tagasi kana alla. Teised on mädamunad ja wisatakse ära. Mune saab proowida ka juba warem teisel wiisil. Nimelt wõetakse nad 6—8 dal haudumise päewal ja waadatakse wastu põlewat lampi, nii et tuli nendest läbi paistaks. Kui muna on täiesti selge, siis on ta sigimata ja teda tuleb kõrvaldada. Paistab muna sees tume plekk ja tema ümber tume rõngas — siis on idu ära surnud. On aga näha munas tume plekk, millest eralduwad peenikesed harud (werefööned), nii et plekk omab ämbliku sarnase tuju, siis on muna hea ja idu elus. Sarnane proowimine nõuab aga suurt wilumust ja ka ettevaatlikust, et muna ei saaks wigastatud. Haudumismunadele on wäga kasulik, kui neid eelwiimastel päewal niijutatakse sooja weega, sest sagedasti juhtub, et õrn kelme, mis asub muna koore all, kuiwab ära ja kanapoeg ei saa teda katti karestada, mille tõttu ta munasse lämbub. Kui munadest wäljatulek lähew wäga aegamööda suurte wahedega, siis ongi karta, et kanapojad ei saa ipe munaft wälja tulla ning tuleb ettevaatlikult neid aidata. Muidugi on abi ainult äärmisel juhtumisel tarwis, sest hästi walitud munadest ja korralikult tehtud haudumispesast, millel ei puudu tarwilik niiskus, sünnib poegade wäljatulek harilikult tahtamatult.

H. Br.

Mõnda kana tõugudest.

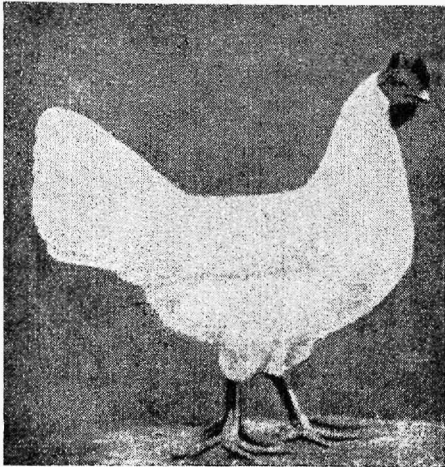
Staalialia (Leghorn) kanad on, nagu nimigi näitab, Staalialist pärit. Oma imekspanemise wäärt juure aklimatiseerimise (kliimaga ärakarjumise) wõime tõttu on see tõug üle maailma laiali lagunenud ja praegu wõime teda leida niibäski kuumadelt troopika maa-delt, kui ka kärelda kliimaga põhjamaadelt — Kanadaft, Soomest, kus ta igal pool munakanana heas lugupidamises on. Ka meie kanade hulgas on kõige rohkem Staalialia ehk nende segawerelisi, kõige rohkem walgeid ja põldpiiii karwalisi.

Omalt ajal wiidi walgeid kanu Põhja-Staalialist Siborno sadama kaudu Ameerikasje, kus neile wähe walge minorika werd juurde jegati, munemise wõime kõrgele wälja arendati ja konstantseks muudeti ning kanad Siborno ingliskeelse wäljarääkimise järele Leg-

horni nime omandasid. Kuid tegelikult on walge Staalialia ja Leghorni wahel pea wõimatu wahet teha, sest kuigi wiimane märksa saledama kehaga, wäiksema harjaga kui esimene, on ka paljudel Staalialia kanadel samajugused tunnused.

Kõigil Staalialia kanadel on kollased jalad ja noff, juured walged kõrwalapid, juur lihtne siigawate lõigetega hari, mis fukel püsti seisab, kanal aga ühe külje peale alla langeb. Keha on keskmise pikkusega, jale ja elegant, rind ettepoole kumer, tagakeha lai, fukel pikad ilusad jabajuled. Keskmise fukle standart raskus on 2¼ kilo, kanal 2 kg. (wastawalt 5½ ja 4¼ naela). On elawa loomuga lendamishimulijed kanad, kes kõige paremini awaras ruumis lorda lähewad, kuid siiski ko piiratud oludega lepiwad. On head

munejad, eriti soojematel aastaaegadel, kuid korralikkude kuuwade ruumide ja hoolitsemise juures on ka head talvemunejad. Tugewa kiilm võib aga lõpujaid ja harja wigastada. Munad on walge too-

Ameerika walge Leghorn.

rega, kehmised kuni suured ja standart raskuselt loetakse 58 grammi. Vanemate kanade munad kaaluvad tihti 65—70 grammi. Väljamaa munemisvõimsustel on mitmed Itaalia kanad üle 300 muna*) munenud ja munemise rekordid on alati selle tõu käes. Muudugi on need üksikud erandid teiste miljonite seas, kuid näitavad siiski, kui kõrgele on munemise võime viidud, ilma et looma tervis selle all kannataks. Viimasel ajal on Ameerikas sihikindla waliku ja paa-rituse teel loodud n. n. „300 muna“ kanad, näit. „Lauered verelised“ jne.

Ka paremates Taani jugulawades on põldpüükarwa ehk pruunid itaallased munenud 100—200 pealistes kanakasvatustes kehmijelt 170—180 muna. Samuti on ka meil palju sarnaseid kanu, kes munenud üle 200 muna, kuid harilikultes ilma kontrollita kanakasvatustes on kehmise munade hulk kaugelt madalam.

Peale hea munemise omaduse on Itaalia kanad tugewa tervisega, vastupidavad, väikejed toidutarvitajad ja otivad ise hulga toitu juurde. Sugutatud munade protsent on sõrdlemisi juur, pojad arenavad ruttu, on kerged kasvatada, saavad ruttu juled selga ja mõned hakkavad isegi enne 5 kuud munema. Liig warane munema hakkamine ei ole aga soovitatav, sest kana arenemine jääb seisma ja munad väikeseks. Sõrdumise isu on väikene, ehk ei ole teda juugi, kuid mõne perekonna juures, eriti juuremate seas, tuleb mõnikord ka paremini haudu-

jaid ja poegade kasvatajaid ette. Kuid haudumiseft on neid ka kerge ära mõõrutada. Itaalia tõu liha on kollakas ja karm, mispärast lihakanona tema väärtsu väikene.

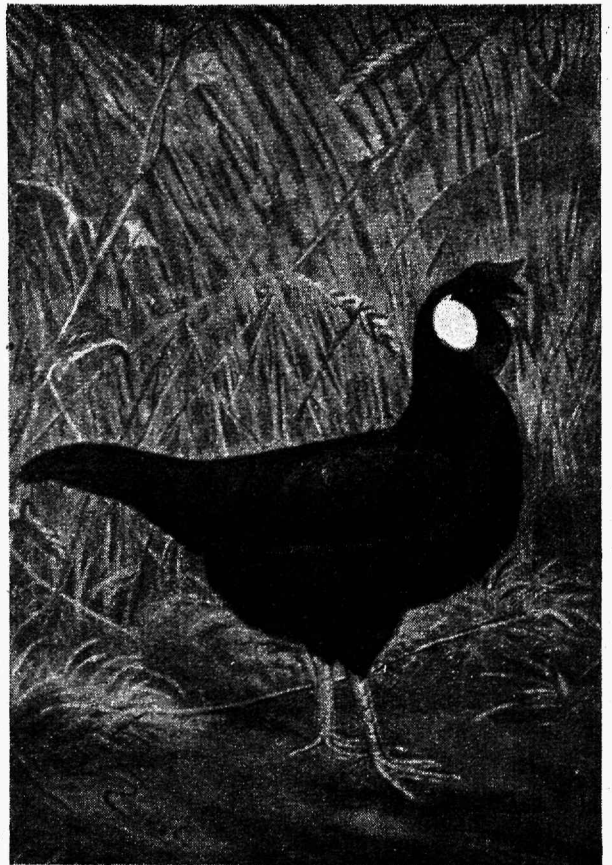
Tõulindudeks ei või aga jätta liig juurte ega ebatujuliste harjadega, samuti mitte liig piisti — orawajabadega loomi. Välja praakida tulewad ka liig väikejed, alla 4 naela kaaluvad linnud.

Stõigi ülemal tähendatud omaduste tõttu on Itaalia kanad väga kohased juuremas kanakasvatuses. Muna raskemad tõud juures karjas pidades wähe munevad, ei anna sarnane nähtus nende juures mitte nii ruttu tunda.

Mihhasti pruunide kui ka walgete itaallaste majanduslik wäärtsu on ühesugune, kuid wähe võib ainult selles seissta, et esimene tume wärv kaitset rõwloomade ja lindude, kui ka wõidumise eest pakub. Tõuwalit oleneb ka muudugi inimese enda maitseft.

Peale nende kahe eelpool nimetatud wärwi on olemas ka kollased, kollakaelalised ja muustad Itaalia kanad, kuid need pole veel laiali lagunenud.

Minorkad, mis samuti kui eelmisedki, Wahemere kanade liiki kuuluvad, on meil, eriti Lõuna-Eestis hästi tuntud. Need on märksa juurema, raskema kehaga, pikema seljaga kui Itaalia kanad, mille tõttu ka rohkem toitu tarvitawad. Sari on neil juur ja

Must Minorka kana.

*) Ühes Ameerika katsejaamas olla üks kana koguni 348 muna munenud, mis praegu ilmarekordiks loetakse. Tuleb aga kahelda, kas need andmed mitte liig „ameerikalitub“ pole.

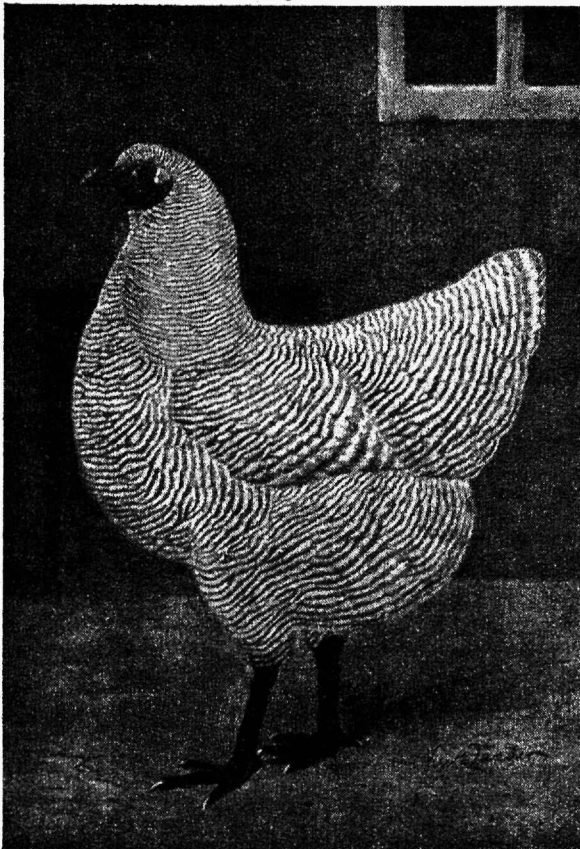
punane, kõrvalapid suured ja valged, jalad, noki — tahvlikarva tumesinised.

Minorfad on ka võrdlemisi head munejad, eriti kevadel ja suvel, talvel aga vähem. Munade arv on poolest jääb ta Itaalia kanast maha, kuid, et munad suurend, siis kogusaagil, kaalu järel, vahet palju ei ole. Munad on valge koorega, tihti ekspordiks liig suurendi, keskmiselt kaaluvad 60—70 grammi, kuid on ka neid minorfasid, kes 80—90 gr. mune munevad.

Pojad arenevad märksa pikalbasemalt ja on õrnamad kasvatajate, kui Itaalia kana pojad. Nahk ja liha on valge, kuid karmuse ja kumuse tõttu jääb mitte esimesse sorti kuuluma. Kana kaalub 2½—3 kg., kuded ½kg. raskemad. Rahulise loomu tõttu võib teda ka piiratud ruumis ja jooksvaas pidada, mispärast kohane linnades pidamiseks, kuid külma ja niiskuse vastu tundelisem kui Itaalia tõug. Sõudub väga vähe ehk sugugi mitte. Sõulikul peetakse neil musti minorfasid, kuid on olemas ka valged ja muruharjaga minorfad.

Muna-liha kanad.

Plimut-rok, kes nende vahel pealsete tõugude seka kuulub, on Ameerikas Dominikaani, musta Jaava ja Braama tõugudest ristpaarituse teel saadud. Meile

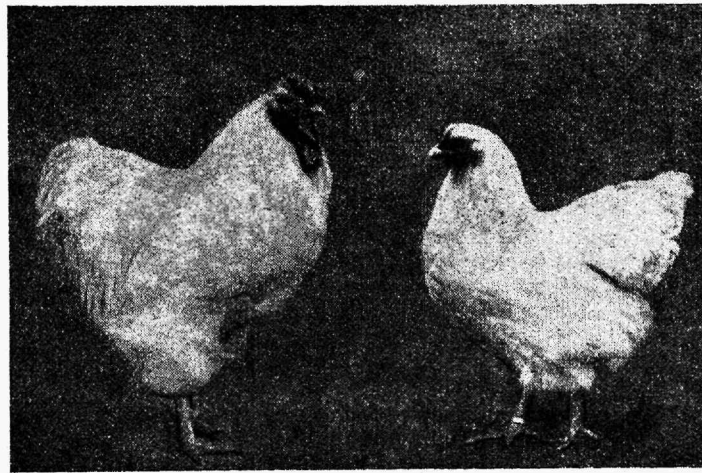
Plimut-Rok, kana.

on teda Sakamaalt ja Rootsiist sisse toodud ning viimajel ajal kaunis laiali lagunenud.

Temal on lihtne madal ühefordne hari, punased kõrvalapid, kollased jalad ja noki, arenenud lai rind, pikk lai selg ja sügav keh. Plimut-rok on vastupidam, rahulise loomuga kana, lepi piiratud ruumiga, lähed varakult hauduma, on hea pojaema, kuid suur toidutarvitaja. Poegi on võrdlemisi kerge kasvataja, kuid kulub 7—8 kuud ära, enne kui munema hakkavad. Liha ja nahk on kollane, esimene natuke kareda võitu. Munemise võime on õige hästi välja arenenud ja on hea talvemunaja. Munad on kollaspruuni koorega, 55—65 grammi rasked. Vihur kohane on plimut-roki tarvitada ristpaaritamiseks teiste segavereliste kui ka munejate tõugudega, sest segaverd plimut-rokid munevad palju ja suuri mune, oma puhtaid vanemaid selle poolest koguni üle liites. Plimut-rok on ka kohane talvel lihapoegadeks välja hantada.

Meil peetakse hallitriibulisi Plimut-rokke, kuid neid on olemas ka kollaseid, valgeid ja isegi musti.

Siantotid — kes ka samasse rühma kuuluvad, on saadud ka Ameerikas ristpaarituse teel, kuid on Plimut-roki märksa kergema ja väiksema kehaga. Neil on muruhari, liihike kael, ruumikas kehoomaduste poolest eelmisele tõule jarnane, kuid vähem toidutarvi-

Valge viandott, kuff ja kana.

taja. Sepivad samuti piiratud ruumidega, on rahuldav muneja, kuid munad tihti kipuvad liig väikeseks jääma.

Lihakana.

Faveroll on meie oludes parem lihakana, mis oma nimetuse väikesest Prantsuse linnakesest saanud. Temal on lihtne hari, põsel ja lõual habe, raske tugev keh, lai rind ja viie varbaga, kergelt sulgedega kaetud jalad. Vähe hõlpsasti rannusfaks, liha on väga peene maitsega, mahlane ja õrnade kontidega. On ka keskparane muneja, näiteks Dijon linnukasvatuses, kus neid varem peeti, munesid 124 muna aastal läbistiku kana kohta, nendest suur osa talvel.

Munade värv on kollakas, kuid alati mitte tündel, raskus kuni 60 kg. tükk.

On hea hauduja ja poegade ema. Oma rahulise loomu tõttu lepib ta väikeste ruumidega, on vastupidav ja tugeva teraviseega kana. Pojad kasvavad rutu ja on 4—5-kuiselt täielise suuruse kätte saanud.

Meil peetakse kollast värvi faberolli, kuid on ka teijefarwalisi olemas.

*

Need on meie oludes tähtsamad ja soovitamiseväärtsid kanatõud. Peetakse ka palju teisi tõugusid,

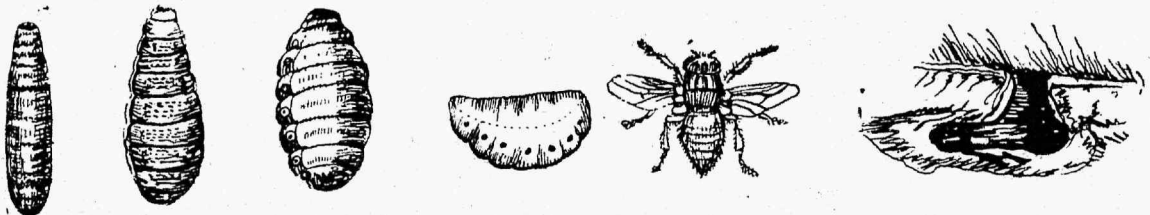
kuid ei maksa kunagi mõelda, et üks tõug on väga palju parem kui teine, sest nagu nägime, on igal tõugude rühmal oma üldised erilised omadused. Tähtsam kui tõukisimus on kanade arendamine munemise sihis ja olgu misjugune tõug tahes, peab ikka paremate kanade munad hauduma panema, ja alles siis võime loota, et head kanad saame, kes meile tõeliseks rahamafinaaks oleks. Ja mida vähem tõugusid, seda parem.

Iaan Untno.

Parmu tõugud weistel naha all.

Sagedasti võib tähele panna, et kevadepooltel tekib weiste nahale ümmargusi muhukest, mis järjelt suuremaks lähewad. Kui mõnele suuremale muhule tugevasti vajutame, läheb torba sealt välja pigistada tüsedat walget pillikümmargust tõuku. See on weiseparmu tõuk. Kuidas sattus ta weise naha alla? Parmusid on väljas lendamas kogu suwe. Kui loomad on karjamaal, munewad parmut omi mune loomadele karwade külge. Kui loom ennast latub, sattuvad muna- nakesed weise keele peale ja sealt söögitorusse. Pea sünniwad munadest pistikesed tõugud, mis ennast söögitoru ümbritsewaisse kudedesse puuriwad ja sealt alatafa edasi tungiwad, kuni nad lõpuks naha all peatama jääwad, kus nad suureks kasvawad ja kõitibele tunnust muhufid sünnitawad. Neid on harilikult kõige rohkem peene ja õrna nahaga loomadel; sellel asjalul wist põhjenedki rahwa arwamine, et muhudega

hale mune munema. Et seda ei sünniks, on kõige ots- tarbekohasem tõukusid igal kevadel ära häwitada. Muidugi peaks see igalpool sündima, mitte ainult 1—2 majapidamises. Tõugud pigistatakse muhudest välja siis, kui nahas juba wäike awaus on tekkinud. Et see loomale liig suurt piina ei teeks, võiks ette- waatlikult terawa ja puhta noa otsaga augukest wähe suurendada. Väljapigistatud tõugud häwitatakse ära. Väljamaal on paiguti tarwitusel konksudega warusta- tud nõelad, millega tõuk muhukestest välja tõmmatakse. Kohati, näit. Taanis, on maksa pandud koguni sund- määrused, millega loomapidajaid kohustatakse igal ke- wadel weiseparmu tõukusid loomade naha alt välja pigistama ja ära häwitama. Tõukude väljapigista- mist ei saa lõpetada ühe päewaga, sest mõned tõugud arenewad aeglasemalt ja saawad alles hiljemini küp- seks. Sellepärast peab loomi kogu aeg filmas pidama

1—3 tõugud mitmesugusel arenemisjärgul,

4 — nukk,

5 — weiseparm,

6 — tõugu pesa weise nahas.

eriti rohkelt kaetud lehmad on hea piimaanniga, sest headel lehmadel on harilikult peenike õrn nahk. Kui weiseparmu muhukest on palju, võib tähele panna, et loom jääb järjelt kõhnemaks, väheneb söögiti ju ja ka- haneb piimaand. Kui sarnast looma peaks ära tapma, tuleks tõukusid ümbritsew liha ära häwitada. Ühtlasi on aga nahk rikunud, sest küpsemate tõukude kohal tekib nahas auk, mille kaudu tõuk välja ronib. Mii sünnita- wad weiseparmu tõugud õige tunduwat majanduslist kahju, mida tõkkuhoidlik perenaine ei tohi tähelepane- mata jätta. Kuidas tuleks selle pahega wõidelda? Selleks jälgime kõigepealt tõukude edaspidist arene- mist. Aprillikuu lõpul ehk mailkuul tekib igasse muh- kesse auk, mille kaudu tõuk saab välja ronida. Mäha- tuttudes poeb ta mulla sisse, kus ta nukkub. Kuu aja pärast aga ronib nukust välja juba täiskaswanud weiseparm ja hakkab loomi tülitama, ning nende na-

kuni on häwitatud wiimane parmutõuk. Peale tõuku- de väljapigistamist on soovitam muhudele määrda joodtinktuuri ehk 2—3-protsendilist kreoliinipiiritus- sulatist, mis haawu hoiab halwaks minemast ja neid kiirelt parandab.

Weiseparmude tõsisemaks waenlasteks on alaltalt talu ümbruses nähtawad linnud: kulbnotad, hakkid, linawästriid ehk hani-lased, karjalinnud, tihased, rääs- tad ja paljud teised. Nende linnudest toiduks on peale parmutude ka paljud teised kahjulikud putukad. Selle- pärast olgu iga perenaise kohustusets neid armsaid sulisestlilisi jõudu mööda kattista. Esimene eeltingi- mus selleks: Urge laste ülearusid kasfipoegi üles kas- wada, keda kotiga naabritalusse wiidakse ja seal lasti lastakse. Keegi ei wõta neid kasje omale ja nad jääwad hultuma ja linde püüdma. Häwitage kõiki illetigleid kasje. Ühest heast kasfist on küllalt talu lohta. Seda

kasfi toitke korralikult, sest ekslik on arvamine, et toidetud kas hiiri ei püüa. Kas peab päeval magama, on ta aga nälgane, siis hulguub ta päeval ringi ja püüab lüüa, sest hiired liiguwad ümber õõsel. Lindusid püüdwaid kaspe tuleb ära häwitada, sest need wäh-

sed hiired, mis sarnane loom veel püüab, ei kaalu üles seda suurt kahju, mis ta toob lindusid häwitades. Mida rohkem aga lindusid, seda vähem wõiwad sigineda weiseparmud ja teised kahjulikud putukad.

H. Brauer.

Katseid lastehoiust.

Rinnalapse (imiku) waimline arenemine ning kaswatuselise tarwidus.

Lapse kawakindlalt edenew arenemine ei seis ainult ta kehase suuremaks kaswamises, ta pikemaks sirgumises ega kaalu juurewõtmises, waid temas tekib hull muudatusi nii kehaliisi kui waimliisi igas suunas, kujud neid wälja terwe rida tähtsaid wõimeid: teadlikud liigutused, tunded, arusaamine, äratundmine, meelepidamine, mõtlemine, rääkimine jne.

Magu kehaliiselt laps iga päewaga täieneb, nii algab ka ta waimline arenemine esimesest elupäewast ning see sünnib samuti kawakindlalt, olgugi näiliselte waga aeglaselt.

Lapse meeltest wõib kõigepealt ta nägemise arenemist tähele panna, nimelt wõimet aru saada ja ära tunda inimesi ja asju enda läheduses. Seda peab wastjündinud laps veel õppima hakkama, kuna ta silmalehed algul ainult tühjusse wahiwad, ilma mingi sihita, isegi kõõrbi waatamad, mille pärast mõnigi ema tõsiselt muret tunneb. Esialgu hakkab lapse pilk nagu kogemata peatuma asjade ja inimeste juures, kuna see pärastpoole juba täiesti teadlikult sünnib. Ta hakkab ära tundma enda lähemat ümbrust ning inimesi, kellega alaliselt kokku puutub, kõigepealt muidugi ema, teeb wahet omade ja wõõraste wahel, kuna wiimaseid kardab, „wõõrastab.“

Tähtsaks edusammuks tuleb nimetada ka mänuasjade püüdumist ja kätte wõtmist, mida harilikult juba 3—4 kuul saawutatakse. Suwitawad ja kenad on esimesed kohmetud katsed ihaldut asja kätte wõtta; lapse nägu selle juures on isekraallik, liigutused elamad ja ärritud, kätekesed sirutawad end aga püüdes asja täiesti wale suunas. Ornestub wiimaks ometi sihile saada, wõib ta filmades selgesti lugeda rahuldustunnet, samuti kogu ta kehases. Waimline töö, mis laps sarnaste katsetega teeb, on suur.

Ka kuulmise kohta maksab seesama. Algul paistab, nagu laps ei kuuletsti, kuna ta helide peale reageerida ei oska, kuid warsti hakkab ta waatama ning peakest pöörama kuulnud helide suunas, hakkab wahet tegema meelbiwate ja wastikute, samuti omade ja wõõraste häälte wahel ning tunneb ema wõi hoibja hääle järgi ära.

Kuna kompamisemeel (tundmine) lapsel suus hästi arenenud, rändawad kõik kättesaadud asjakesed esmalt suhu, mitte nälja pärast, waid et ettekujutust saada asjadest, mis temal läes. Sellepärast peab ettewaatlik olema mänuasjade walitus, mida wõib lapse kätte anda, mida mitte, — ning eriti tuleb walwata selle järele, et laps pörandalt endale midagi suhu ei

paneks, kuna just sel teel lapsed kõiksuguseid haigusid külge saawad.

Mis puutub lapse kõnemesse, siis seisab ka siin lapsel raste ja waewarikas töö ees. Esimesel weerandaastal on see lihtne „lälutamine“ ja seisab ainult üsikute täishäälikute, nagu a, o hääldamises, milledele aegapidi teised häälikud juure seltsiwad, saadakse silbid ning neljandal weerandil juba üsikud sõnad. Teise aasta lõpul on lapsel juba suur sõnade tagawara, milledest ta lühemaid ja lihtsamaid lauseid kokku seab. Ta ei saa algul kõiki häälikuid selgest wälja rääkida, jätab raskemad hoopts ära, ehk asendab neid teistega. Sarnane „pudikeel“ on ju waga kena ja lastele omapärane, on aga täiesti walewõte ja arusaamatu, kui kõik lapse ümbrus sarnase wigase wäljenduswiisi omab, selle asemel, et selgelt ja õieti lapsele ette kõnelda. Ei tohiks ometi arwata, et lapsel see lõbu teeb nõnda rääkida, ta ei saa seda paremini teha, sellepärast kõik, kellel lapsega kokkupuutumist, peaks temale wigadeta ja selgelt katsuma ette rääkida sõnu ja asjade nimetusi, muidu tuleb lapsel kahelordfekt sõnad ära õppida: eesti waled, pärast õiged. See pole aga sugugi nii kerge ning kõige ülekohussem on veel see, et lapsele ise harjutatakse sarnast „pudikeelt“ ja pärast ta sõnu naerdakse, mis lapsi arats teeb — nad ei julgegi seda wõi teist sõna öelda, kartes et ta jällegi ehk wale on.

Esimesed lapsed, kellel puuduwad õed-wennad, hakkawad alles hiljem rääkima, ilma et põhjust oletaks neid sellepärast waimliiselt mahajäämuks lugeda.

Need ülaltoodud lapse wõimed, nagu veel palju teisi, arenewad aga pikkamööda, olgugi kindla kawa järgi.

Emad rõõmustawad, kui leiawad lapsel esimese hamba, kui laps astub esimese sammu, kui ütleb esimese sõna ning kirjutawad seda sündmust momenti arwele, mil leibus tehti. Need pole aga mitte momenti sündmused, pole mitte paari päewa ega nädali töö, waid lühema wõi pikema arenemisajaga saawutus, mille protsejs kestis küsi-läes lapse kaswamisega kogu aja melle warjatud oletus, kuni ta oma arenemisajamisel niikaugemale jõudnud, et saab nähtawaks, ilmiks ümbrusele.

Sellepärast tehtagu ka lapse kaswatuselise algust esimesest elupäewast peale. Mis warajasel lapseas tege mata wõi hooletusse jäetud, on pärast raste ehk kogu ni wõimata heats teha wõi parandada, sest „mis juhu ei õpi, ei õpi juhan ammugi.“

Kõigepealt ärge arwatagu, et wäike laps on „ru-

mal" ja ei saa millegist aru ning ärgu lubatagu temale ega harjutatagu teda asjade ja wõtetega, mida pärastpoole mõeldakse temale teelda. Ta on liigagi tark, saab wäga palju aru, harjub kergesti ära ning pärast on neid harjumusi raske temast wälja kaswataba.

Õstmine tähtsam kaswatusabinõu olgu lapse harjutamine kindlale korrale, kõigepealt aja suhtes. Seda saamutatakse, näit., kindlate söögikordade ning möödukate waheaegade sissejeadmisega. See on tähtis lapse korrapärasele jeebimisele, õpetab last ühtlasi ka talitama ja walitsema oma tahtmist ja soowe ning kaswatab teda algusest peale möödukusele.

Muidugi jäetagu laps rahule ja ärgu suurendatagu ta nõudmist ikka uute ärrituste läbi, ka mänguasjade suhtes.

Ärgu harjutatagu last algul süleshooldmisega ja kätel kiigutamisega, kuna pärastpoole emal võimalus puudub seda teha, samuti ärge andke lapsele söögivaheaegadel rahustuseks „nuutikut.“ Kui lapse karjumise korral seda igakord jälle korratakse, siis harjub ta nende mõnustega ruttu ning karjub ikka ja alati senikaua, kuni neid tema soowe täidetakse. Sellega õpetatakse last jonnima ning ema teeb endale hulga tööd ja tüli juure. Süüdi kõiges leitakse olewat muidugi „pahur“ laps, kuna emad unustawad, et nad ise peastüüdlastel ongi. Sõpulikult ei saa ju ei kiigutamist ega ka „nuutikut“ (mõtlen siin terwishoju nõuetele wastawat tühja „Lutti“) lastehoiust täielikult kõrvaldada, nad on olnud ja jääwad weelgi. Ka hälli wõi kiigu wastu ei wõi ju põhimõtteliselt kellegil midagi olla, kui see sünnib möödukalt ja korrapäraselt ning kui emal wõi hoibjal selleks aega.

Rahulikud lapsed ei waja muidugi mingit rahustatusabinõu, kuna wäike karjumine wahel nende kopsude harjutuseks isegi kasulik on. Rahututele lastele selle wastu ei ole rahustamisabinõud mitte keelatud, kuna tundide kaupa karjumine lapse arenemisele ja terwilele sugugi üskõitne pole. Maksud rahutusest ja nutt põhjustawad lastel seebimiskriidid, kõhukile kattemist naba ümbruses ja mujal ning weel teisi rikked, mis sugugi haruldased pole sarnastel juhusel. Rahututele lastele ei saa sellepärast „Lutti“ mitte keelata, ta peab aga täiesti wastama terwishoju nõuetele ning peab olema niisugune, mis kergesti kätt ei lähe ja laps teda endale hingekõrises ei tõmba. Sarnased lämbumise juhud on ju ette tulnud. Ka murefetagu neid lapse jaoks rohkem kui üks, et nad piinlikult puhatab saaks hoitud. Kunagi ei tohi „nuutikut“, mis maha kukkus, lapsele enam suhu panna, enne kui ta täielikult puhastatud sai. See on jällegi tähtis haiguste ärashoidmise mõttes. Puhastada tulewad „nuutikut“ keetmise wõi keemas wees hooldmise läbi. Mäl hoida tulewad nad kuiwas, pealt kinni kaetud klaasis, kuna alaliselt wedelikluse sees hoidmine gummi peale halwasti mõjub. Leiva ja suhkruga täidetud riidest nuutikut on muidugi kõwasti keelatud.

Ka puhkusele tuleb last õpetama hakata juba 5—6 kuust alates, sellega harjub laps korrale, kuna emal

hulki tööd ja pesemist vähemaks jääb. Kui selle peale mingit rõhku ei panda, harjub laps lohataks ja selgest siis tuleb, et sageli juba suured lapsed, 4—5 aastased, weel märja pükstega ringi jooksewad. Kaswatatagu last puhkusele, hoibes teda igapäew kindlatel tundidel nõu peal. Sõiatuseks emadele ja hoibjatele olgu öeldud, et lastega ka liig palju hullata ei tohi, sundides neid kõtsfugu „kusttükke“ tegema. See koormab enneaegu lapse õrna aju ja maksab sageli pärastpoole kibedalt kätte, kuna sarnased waratargad lapsed kooli ajal pahatihiti jugugi enam teistega ühesuguselt edasi ei jõua.

Lastele jäetagu võimalikult palju wabadust, siiski õpetatagu neid maast madalast sõnatuulmisele, püüdes kaswatada neid „heaiks lapseks“.

Lapse soowid leidku täitmist ainult siis, kui ta neid mõistlikult wäljendab, ja jäetagu tähelepanemata, kui ta oma tahtmist püüab jaada jonnini, kiugu ja karjumisega. Waja alati kindlult nii käskudes kui keeludes ja ei tohi lapse jonnimisel kunagi temale lubada, mis enne keelati, wõi ümberpöördukt. Kehaline karistus on toorus ning peaks võimalikult kõrwale jätama. Emad, ärge edendage lastes tagedust, ärge õpetage neid kätte matsma sellega, et lapse rahustuseks, kui ta maha kukkus wõi mõne asja wastu endale haiget tegi, seda asja lööte ja last lüüa käste wõlde: „anname temale atta, atta.“ Samuti, kui see wõte, rahustaks last kindlasti ka seletus, et see asi ka haiget jai ning waja temale „pai“ teha. Muidu hakkab ta suuremaks jaades iga õnnetuse puhul nuhtlema teisi lapsi, olgugi et ise süüdi.

Purb on, et lapse waimlisi wõimeid ei mõisteta ja nende arenemise tähtsust pahatihiti alahinnatakse. Sellega siis ka seletatawad ütelsused isegi suuremate laste suhtes: „laps on rumal, ega tema aru ei saa“, ja nii kaswab laps sageli õhkkonnas, mis mitte ainult ei takista ta waimlist arenemist, waid mõjub isegi mürgitawalt.

Wuulus kaswatuseteadlane ja suur laste sõber Fröbel ütleb: laps on oma arenemiskäigul nagu suur film, mis kõik näeb, kõik enda ümbrusest wastu wõtab ning endasse koondab. Ta wõrdleb last päewapildi aparadiga, mis pildistab nii hästi ilusaid kui inetuid, häid kui kõlmatuid pilte.

Emad, hoolitsege et pildid teie laste ümbrusest oleksid eestujulikud, kaunid ja head! (Särgneb.)

Dr. Paula Vreintal.

Pruunid ja kollased nahkingad

puhastatakse kõigepealt plekkidest. Kaswapekkid wõetakse wälja bensiiiniga, ka sidron on hea seks otstarbeks. Siis hõõrutakse nahk wõõra piimaga üle ja lõpuks hõõrutakse see kreemi abil läbitima. Wuulid kreemiga ei saa nahast plekki wälja, sellepärast tuleks nahk ikka kõigepealt puhastada.

Vastutaw toimetaja: Marie Reisik.

Väljaandja: Eesti Naisorganisatsioonide Liit.

“Naiste hääl”

Eesti Naisorganisatsioonide Liidu häälkandja.
Jlhub 1 kord kuus. Jgal 10. kuupäeval.

Toimetaja: MARIE REISIK.

Väljaandja: E. Naisorganisatsioonide Liit.

Toimetus ja talitus asub: TALLINNAS, Jaani t. 3.

Avatud kella 10—2. Telefon 13-26.

Toimetaja kodune aadr.: Jaani t. 9. Tel. 13-91.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused ja teised lehetellimiste vastuvõtjad.

Tellimise hind: veerandaastaks — 90 mk., pooleksaastaks — 150 mk., aastaks — 300 mk. Üksiknumber — 30 mk.

Kuulutuste hind: terve lehekülg — 3000 mk., 1 mm. ühel veerul — 10 mk.

“Naiste Hääle” aasta- ja pooleaastatellijad saavad tänase numbriga **hinnata** kaasande: **“Kevade- ja suvemoed”**.

Moelehes on 67 moodi, 5 käsitöökirja ja lõiked. Kõik, kes veel käesoleval aastal “Naiste Häält” tellivad, saavad hinnata sama kaasande.

“Naiste Hääle”
“Kevade- ja suvemoed” on üksikmüügil kauplustes ja lehemüüjatel.
Hind 30 marka.

O-ü. “Kodukäsitöö” kauplus

Tallinn, Kullasepa tän. 9.

==== Ostetakse, ====
võetakse komisjoni müügile ja
müüakse kodukäsitöö
saadusi kõigilt aladelt:

kudumis-, tikandus-, pitsi-, naha-, puu-, punumis-, keraamika-, metall- ja emailtöid, mänguasju jne.

Esimene ja ainuke sellelaadiline kauplus Eestis.

*Jga kokkuvõidlik tarvitaja ostab
oma kirjutusmaterjalid ja raamatud
ainult kirjastusosahisus*

„Rahvaülikooli“

*raamatu- ja kirjutusmaterjali-kauplusest
Suur Karja tän. 23. Krediid Panga majas. Telefon 6-66.*

Sellepärast: et seal on kõik kaubad alati rikkamas valikus saadaval; et seal valmistatakse kõik kodumaal valmistada võimalikud kaubad ise, kuna väljamaa kaubad otsekohe ainult vabrikutest tellitakse; et seal oma valmistuse ja esimestest valmistusallikatest ostmise tõttu hinnad kõige odavamad on; et seal tahetakse kestvaid sidemeid ostjaskonnaga luua, mispärast tähelepanu leiavad iga üksiku soovid ja nõuded, — ja et seal teenimine kiire, viisakas, korralik ja kõigile vastutulelik.

**Kõige paremaks soovituseks sellele
ärile on tema kiiresti kasvav ostjas-
kond, kes vähem kui aasta jooksul
kahekordseks on tõusnud.**